

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2018

Martin Bláha

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Možnosti využití systému alternativního
hlasování ve volbách do Senátu Parlamentu
České republiky**

Bakalářská práce

Autor práce: Martin Bláha

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Karel Höfer

Rok obhajoby: 2018

Seznam grafů, tabulek a obrázků

Grafy

Graf č. 1: Průměrný počet kandidátů na jeden volební obvod v řádných volbách do Senátu.	16
Graf č. 2: Vývoj volební účasti v řádných volbách do Senátu v procentech.	17
Graf č. 3: Srovnání volební účasti v doplňovacích volbách (opakovaných volbách v případě obvodu 4 – Most) v procentech.	18
Graf č. 4: Srovnání poměru platných hlasů v Senátních volbách v procentech.	19
Graf č. 5: Srovnání podílu neplatných hlasů při AV a FPTP v Manitobě, Albertě a Britské Kolumbii.	24

Tabulky

Tabulka č. 1: Současné a historické využívání jednotlivých variant AV.	12
Tabulka č. 2: Argumenty senátorů pro a proti změnám volebního systému na AV.	39
Tabulka č. 3: Výdaje uvolněné pro volby uskutečněné v roce 2016.	44

Obrázky

Obrázek č. 1: Možná podoba hlasovacího lístku pro doplňovací volby v obvodě Trutnov v souladu s návrhem změny zákona J. Dienstbiera.	42
--	----

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2018

Martin Bláha

Bibliografický záznam

BLÁHA, Martin, 2018. Možnosti využití systému alternativního hlasování ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky. Praha, 71 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí práce PhDr. Karel Höfer.

Rozsah práce: 110 817 znaků

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje možnostem využití systému alternativního hlasování pro senátní volby v České republice. Alternativní hlasování je ordinální volební systém, ve kterém voliči provádějí mnohonásobnou volbu jednorázovým aktem, a to na základně vyjádření pořadí preferencí jednotlivým kandidátům. Oproti stávajícímu volebnímu systému do českého Senátu tak nabízí možnost jednokolového hlasování při zachování charakteristik absolutně většinového systému. Hlavním cílem práce je určit, zda a jak je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro české senátní volby. Na základě dat ze zemí, kde je systém alternativního hlasování využíván, odborného diskurzu v České republice i v zahraničí a teoretických poznatků z oboru má práce ambici odhadnout možný účinek změny volebního systému na počet neplatných hlasů, volební účast, státní rozpočet i politicko-stranický systém. Zvažovány jsou dále možnosti technického provedení voleb, ať už z hlediska sčítání hlasů, podoby hlasovacích lístků či parametrů volebního systému. V neposlední řadě je analyzována nutnost případných legislativních i technických změn. Závěrem práce je doporučení zda, a v jaké podobě, by byl systém alternativního hlasování pro volby do české horní komory vhodný.

Annotation

This bachelor thesis concerns with possibilities of employing the alternative vote for senatorial elections in the Czech Republic. The alternative vote is an ordinal electoral system in which voters carry out multiple choices in a single voting act by expressing order of preferences of individual candidates. In contrast to the current electoral system to the Czech Senate, alternative vote offers the possibility of one round voting, while preserving the characteristics of an absolute majority system. The main objective of the thesis is to determine whether and how is the alternative vote usable and suitable for Czech senatorial elections. Based on data from countries where the alternative system is used, professional discourse in the Czech Republic and abroad and theoretical knowledge from the field, the thesis has an ambition to estimate the possible effect of adopting the electoral system on the number of invalid votes, turnout, state budget as well as political and party system. In addition, the need for legislative and technical changes will also be analysed. The conclusion of the thesis is the recommendation whether, and in what form, would the alternative vote be appropriate for the Czech upper chamber.

Klíčová slova

volební systémy; volební inženýrství; alternativní hlasování; preferenční hlasování; Senát Parlamentu České republiky

Keywords

electoral systems; electoral engineering; alternative vote; instant run-off voting; preferential voting; Senate of the Parliament of the Czech Republic

Title

Employment of the Alternative Vote in Elections to the Senate of the Czech Republic

Poděkování

Autor by rád poděkoval PhDr. Karlu Höferovi za jeho odborné vedení, čas, ochotu, cenné rady a věcné připomínky, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Seznam grafů, tabulek a obrázků	3
Úvod	3
1 Metodologická východiska práce	4
1.1 Obecná metodologická východiska	4
1.2 Využití zdroje.....	5
1.3 Zdůvodnění výběru systému alternativního hlasování oproti jiným systémům	5
1.3.1 Systém prvního v cíli.....	6
1.3.2 Doplnkové hlasování.....	6
1.3.3 Bordovo hlasování.....	7
2 Systém alternativního hlasování	8
2.1 Terminologie	8
2.2 Historie	8
2.3 Teoretická východiska	9
2.4 Varianty AV z hlediska počtu povinně udělovaných preferencí	10
3 Stávající volební systém do Senátu PČR.....	13
3.1 Teoretická východiska	13
3.2 Legislativní ukotvení volebního systému	14
3.3 Charakteristiky voleb do Senátu PČR	15
4 Příklady využití systému alternativního hlasování a jeho účinky.....	19
4.1 Austrálie.....	20
4.2 Irsko	22
4.3 Kanada	23
4.4 Papua-Nová Guinea	25
4.5 Fidži	26
4.6 Velká Británie.....	27
5 Diskuse o zavedení systému alternativního hlasování v českém prostředí.....	30

5.1	Diskuse mezi lety 1990–1994.....	30
5.2	Diskuse mezi lety 2011–2016.....	30
5.3	Diskuse mezi lety 2016-2018	31
5.3.1	6. schůze stálé komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury	31
5.3.2	Konference pořádaná Českou pirátskou stranou	33
5.4	Senátní návrh Jiřího Dienstbiera (2018).....	35
5.4.1	Seminář k návrhu Jiřího Dienstbiera.....	35
5.4.2	1. čtení návrhu změny zákona v Senátu PČR.....	38
6	Možnosti využití systému alternativního hlasování ve volbách do Senátu PČR a jeho možné účinky	40
6.1	Legislativní postup při změně volebního systému	40
6.2	Technické provedení sčítání hlasů.....	40
6.3	Podoba hlasovacího lístku	41
6.4	Možné fiskální dopady	43
6.5	Varianty počtu povinně vyjádřených preferencí	44
6.6	Možný účinek na volební účast	45
6.7	Možný účinek na neplatné hlasy	46
6.8	Možné politicko-stranické důsledky.....	48
	Závěr.....	50
	Summary	52
	Seznam zkratk	54
	Prameny a literatura	55
	Přílohy	60
	Teze bakalářské práce	61

Úvod

Téměř po každých volbách do horní komory Parlamentu České republiky, Senátu, se v souvislosti s často nízkou volební účastí vynoří úvahy o tom, jak zvýšit zájem voličů o tuto zákonodárnou instituci. Jednou z možností, jak tohoto dosáhnout, je úprava či změna volebního systému. Vzhledem k tomu, že nejmenší volební účast v senátních volbách vykazují při současném dvoukolovém systému právě druhá kola, nabízí se možnost uvažovat o změně hlasovacího systému na systém jednokolový a v ideálním případě takový, který by zásadním způsobem neovlivnil volební výsledky oproti současnému stavu. Jednou z volebních metod, která by tuto podmínku mohla splnit, je volební systém alternativního hlasování (AV), známý především pro své dlouhodobé využívání v Austrálii.

Alternativní hlasování je jednokolový, většinový, preferenční volební systém určený zejména pro jednomandátové obvody. V systému alternativního hlasování voliči namísto označení jediného kandidáta seřadí větší počet kandidátů dle svých preferencí. V případě, že žádný z kandidátů nedosáhne po prvním přepočtu více než padesátiprocentního podílu prvních hlasů, je kandidát s nejnižším počtem hlasů vyřazen a jeho hlasy jsou přerozděleny dalším kandidátům na základě vyjádřených preferencí voličů. Tento proces se opakuje, dokud některý z kandidátů nadpoloviční většiny hlasů nedosáhne, případně dokud nezůstanou po přepočtu poslední dva kandidáti. AV má na rozdíl od některých dalších většinových volebních technik tu výhodu, že vítěz má (v závislosti na konkrétní variantě systému) větší pravděpodobnost či jistotu zvolení absolutní většinou hlasů. Za nevýhody můžou naopak někteří považovat přílišnou složitost systému jak pro volební komise, tak zejména pro voliče.

Cílem této bakalářské práce je odhadnout, nakolik je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro volby do českého Senátu, a jaký dopad by změna mohla mít na volební účast, počet neplatných hlasů, státní rozpočet, či přímo volební výsledky. Zvažovány jsou dále možnosti technického provedení voleb, ať už z hlediska sčítání hlasů, podoby hlasovacích lístků či parametrů samotného volebního systému. Závěrem práce je doporučení zda, a v jaké podobě, by měl být tento volební systém pro české senátní volby přijat.

1 Metodologická východiska práce

1.1 Obecná metodologická východiska

Práce je koncipována jako instrumentální jednopřípadová studie s deskriptivními i komparativními prvky (viz Drulák et al. 2008, 36-38). Jejím hlavním cílem je pokusit se určit, zda a jak je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro volby do Senátu Parlamentu ČR. Jednotlivé výzkumné podotázky se dále zaměřují na podobu legislativního postupu, technické provedení sčítání hlasů, podobu hlasovacích lístků, možné fiskální dopady, varianty povinně vyjádřených preferencí, možný vliv na volební účast a neplatné hlasy a možné politicko-stranické důsledky při potencionální změně volebního systému na AV.

Kromě teoretických principů fungování stávajícího i navrhovaného volebního systému práce vychází ze zkušeností se systémem AV ve vybraných státech. Podmínkou pro výběr případů je využívání AV v delším časovém horizontu (Austrálie, Irsko, Kanada, Papua-Nová Guinea), případně existencí expertní diskuse ohledně zavedení systému (Velká Británie, Fidži, ČR). Ambicí práce není z těchto poznatků vygenerovat jeden kolektivní výstup, ale zaměřit se na jednotlivé státy jakožto samostatné a jedinečné případy. V rámci těchto případů se pak práce zaměří na konkrétní důsledky AV – teoretické (v rámci odborného diskursu) i praktické (v rámci reálného využívání).

Práce je volně rozdělena na tři vzájemně propojené části – teoretickou, empirickou a analytickou. V teoretické části se práce zaměří na teoretické fungování AV (kapitola 2) a stávajícího dvoukolového systému (kapitola 3),¹ jejich základní charakteristiky a v případě stávajícího systému i jeho ukotvení v rámci české legislativy. Empirická část představí AV na základě jeho využívání ve vybraných státech (kapitola 4). Velký důraz bude kladen na výstupy diskusí českých odborníků v rámci několika proběhnuvších seminářů (části 5.3.1, 5.3.2 a 5.4.1). Stejná kapitola obsáhne i historické úvahy (5.1 až 5.3) a aktuální senátní návrh (5.4) týkající se zavedení systému AV v ČR. Závěrečná analytická část (kapitola 6) se na základě teoretických i empirických poznatků z předchozích kapitol pokusí určit vhodné parametry nového volebního systému a následně odhadnout možné důsledky jeho zavedení v českých senátních volbách, přičemž dojde ke komparaci se zmíněným senátním návrhem.

¹ S výjimkou části 3.3, která se zabývá charakteristikami voleb do Senátu při stávajícím volebním systému.

Hlavní cíl práce: *Je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro volby do Senátu Parlamentu ČR?*

Výzkumné podotázky:

- *Jaký je legislativní postup při změně volebního systému?*
- *Jak bude technicky provedeno sčítání hlasů?*
- *Jaká může být podoba hlasovacího lístku?*
- *Jaké jsou možné fiskální dopady?*
- *Jaké jsou varianty povinně vyjádřených preferencí a jaké mohou mít důsledky?*
- *Jaký je možný účinek na volební účast?*
- *Jaký je možný účinek na neplatné hlasy?*
- *Jaké jsou možné politicko-stranické důsledky?*

1.2 Využití zdroje

Základními prameny této práce jsou publikace zabývající se volebními systémy na obecné rovině (za všechny Chytilík et al. 2009, *Volební systémy*; Farrell 2011, *Electoral Systems: A Comparative Introduction*) i se zaměřením na politické systémy v konkrétních státech (např. Farrell a McAllister 2006, *The Australian Electoral System: Origins, Variations and Consequences*; Reilly 2001, *Democracy in Divided Societies*). Z metodologického i empirického hlediska byla dále velmi přínosná publikace Stanislava Balíka a kolektivu zabývající se možnostmi zavedení většinového systému v České republice (Balík et. al 2013, *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*). Pro zachování aktuálnosti je v práci využito množství odborných i novinových článků. Statistické údaje k volbám do českého senátu jsou čerpány z portálu Českého statistického úřadu (ČSÚ).² Značný přínos pro tuto práci měl senátní návrh Jiřího Dienstbiera a dalších senátorů (Senát PČR 2018), který inicioval debatu o zavedení AV v ČR na politické i akademické úrovni. S tím souvisí i trojice konferencí a seminářů (SKSÚ 2017; ČPS 2018; SKSÚ 2018) konaných přímo k možnosti změny volebního systému v senátních volbách. V neposlední řadě text pracuje s Ústavou a dalšími zákony ČR, stejně jako se stenozáznamy ze Senátu PČR.

1.3 Zdůvodnění výběru systému alternativního hlasování oproti jiným systémům

Požadavky na výběr konkrétního volebního systému, který by měl nahradit ten stávající, byly pro účely této práce stanoveny následovně: musí se jednat o jednokolový volební systém pro

² www.volby.cz

jednomandátové obvody, který je svým principem fungování v souladu s Ústavou ČR a čili k jeho zavedení stačí pouhá změna volebního zákona.³ Tyto podmínky splňuje kromě AV několik dalších hlasovacích metod.

1.3.1 Systém prvního v cíli

Systém prosté většiny, nazývaný také jako systém prvního v cíli (angl. *first past the post*, FPTP), je celosvětově poměrně rozšířená volební metoda, známá především z Velké Británie a dalších zemí bývalého Britského impéria. Jak již vyplývá z názvu, při této metodě vítězí kandidát s nejvyšším obdrženým počtem hlasů, nezávisle na odstupu od druhého v pořadí (Chytilík, Šedo, a další 2009, 111-113). Tento systém však považují mnozí čeští odborníci pro ČR nevhodný, neboť je příliš spjatý s velmi odlišným britským politickým prostředím (Kubát 2013, 113; srov. Lebeda in SKSÚ 2017), trpí velkou mírou disproporcí, množstvím propadlých hlasů a je náchylný k gerrymanderingu⁴ (Lebeda in SKSÚ 2017), zároveň by horní komoře nedodal větší legitimitu a jeho navrhování může dokonce značit nepochopení role Senátu (viz Chytilík a Antoš in ČPS 2018). Vzhledem k výše zmíněnému nebyl systém FPTP v práci zahrnut.

1.3.2 Doplnkové hlasování

Doplnkové hlasování⁵ (angl. *supplementary vote*, SV) je považováno za jakousi kombinaci FPTP, AV a dvoukolového systému. Voliči zde kromě první preference mohou vyznačit i druhou (v některých případech i více). V případě že žádný z kandidátů nedosáhne nadpoloviční většiny, koná se „virtuální“ druhé kolo, kam postupují dva nejúspěšnější kandidáti. Ti si posléze přerozdělí hlasy od vypadnuvších kandidátů, přičemž vítězí kandidát s nejvyšším součtem vlastních a transferovaných hlasů (Chytilík, Šedo et al. 2009, 158-159). SV je považováno za jednodušší na pochopení než AV, ovšem existuje zde vyšší riziko propadnutí hlasů a nedosažení absolutní většiny (Lebeda in SKSÚ 2018). Vzhledem k tomu, že se do druhého kola dostávají pouze dva kandidáti, vyžaduje systém od voličů jistý odhad, kteří z nich by to mohli být (Charvát in ČPS 2018). Otevírá se tak větší příležitost k využití strategického hlasování než v případě AV. Vzhledem ke zmíněnému a také vzhledem k malému počtu případů využívání systému (volí se skrze něj prezident Srí Lanky, starostova Londýna a starostové a několika dalších anglických a nizozemských měst), nebyl tento systém v práci zahrnut.

³ Podrobněji v části 3.2.

⁴ Jako gerrymandering se označuje manipulace s hranicemi volebního obvodu, která účelově favorizuje určitého kandidáta či politickou stranu (Řichová 2002, 140-141).

⁵ Pro dřívější varianty SV se používal také název kontingenční hlasování (*contingent vote*).

1.3.3 Bordovo hlasování

Bordovo hlasování vyžaduje od voličů seřazení zpravidla všech kandidátů, přičemž při sčítání je jim podle počtu jednotlivých míst přidělen určitý počet bodů (který je konstantně či nekonstantně odstupňován). V reálných politických podmínkách se ve variantě pro jednomandátové obvody využívá pouze při volbě zástupců menšin ve Slovinském parlamentu. Vícemandátová proporcí verze se potom využívá pro volbu prezidentských kandidátů na Kiribati, modifikovanou verzí se pak volí členové parlamentu na Nauru. Znamějšší je systém zřejmě z nejrůznějších sportovních podniků (např. závody formule 1) (Chytilík, Šedo et al. 2009, 167-169). Vzhledem k malému počtu případů využití a tím pádem velmi limitovanému množství empirických dat, náchylnosti na strategické hlasování a celkové nepředvídatelnosti, je možnost využití systému v politických podmínkách značně omezená (ibid. 170). I proto nebyl tento systém do práce zahrnut.

2 Systém alternativního hlasování

2.1 Terminologie

V odborné literatuře se kromě názvu alternativní hlasování můžeme setkat v různých zemích s odlišným označením téhož volebního systému. Jako *alternative vote* (AV) je systém znám zejména v Kanadě a Spojeném království. V Austrálii se kromě *alternative vote* můžeme setkat i s termínem *preferential voting*. Tentýž název nalezneme i v Papui-Nové Guineji. Jako *instant run-off voting* (IRV) je znám ve Spojených státech (Reilly 2001, 16), v Irsku nejčastěji narazíme na *single-transferable vote* (STV) či PR-STV.⁶ V české literatuře se ustálil termín alternativní hlasování (Klíma 1998; Chytilek, Šedo et al. 2009; Cabada, Charvát a Stulík 2015). Miroslav Novák pracuje i s označením „australský alternativní preferenční většinový systém“ (Novák, Lebeda et al. 2004, 122). V neakademické sféře, vzhledem ke svému původu, se často mluví o australském (volebním) systému (např. ČT24 2018). V rámci zachování jednotnosti se v této práci setkáte výhradně s označením alternativní hlasování (případně jeho angl. zkratkou AV).

2.2 Historie

Systém alternativního hlasování je možné v rámci dalších volebních technik kategorizovat dvěma základními způsoby – na základě výstupů, které produkují, a zároveň na základě mechaniky hlasování. V prvním případě se AV řadí do rodiny většinových, neproporčních volebních systémů. Dalšími zástupci v této kategorii je například systém prvního v cíli (FPTP), dvoukolový systém (TRS) anebo vzácněji používané systémy jako je doplňkové hlasování (SV). Zároveň se spolu se systémem jednoho přenosného hlasu (STV) a již zmíněným SV jedná o systémy preferenční či také ordinální. Úkolem voliče v tomto typu hlasování tedy není vybrat pouze jednoho preferovaného kandidáta, nýbrž kandidáty seřadit dle svých preferencí (Farrell 2011, 4-7 a 31).

Systém AV vznikl jako modifikace staršího STV⁷ pro účely jednomandátových obvodů. První doložený případ využití systému AV bychom našli v 70. letech 18. století v USA, kdy profesor architektury W. R. Ware nechal své studenty hlasovat o svém nejoblíbenějším spisovateli.⁸ Ware tímto experimentem poukázal na to, že i když kandidát nezíská absolutní většinu hlasů, může být zvolen díky postupné eliminaci níže postavených kandidátů a přerozdělení jejich

⁶ Důvody popsány v části 4.2.

⁷ STV byl jakožto systém pro celostátní volby ve Spojeném království navržen Thomasem Harem v roce 1956. Ačkoliv je STV proporční systém určený pro vícemandátové obvody, dá se aplikovat i na obvody jednomandátové s tím, že o proporcionalitu přijde (viz 4.2). Hareova původní varianta, vzhledem k vysoko nastavené kvótě, však pro jednomandátové obvody použitelná nebyla (Reilly 2001, 31-33).

⁸ Vyhrál William Shakespeare již po prvním přepočtu.

hlasů. Podařila se mu tak prokázat možnost využití preferenčního hlasování i při výběru jednoho kandidáta (Reilly 2001, 33-34).

2.3 Teoretická východiska

Základní charakteristika mechaniky fungování AV spočívá v seřazení kandidátů dle voličových preferencí. Každý volič disponuje pouze jedním hlasem, zároveň má ale právo (případně povinnost, viz část 2.4) udělovat preferenční hlasy. Při zjišťování výsledků jsou nejprve sečteny první preference. Pokud žádný kandidát nezíská nadpoloviční většinu hlasů, přistupuje se k druhému přepočtu (skrutiniu). V něm je vyražen kandidát s nejnižším počtem prvních hlasů, které jsou následně přerozděleny ostatním kandidátům dle druhých preferencí vyrazeného kandidáta. Pokud ani z druhého kola nevzejde absolutní vítěz, je vyražen druhý nejslabší kandidát atd. Tento proces se opakuje do té doby, dokud jeden z kandidátů nedosáhne absolutní většiny hlasů, případně dokud nezbydou pouze dva kandidáti⁹ (Chytilík, Šedo et al. 2009, 127-128).

Charakteristickým prvkem AV je absence druhého kola voleb. Voliči v rámci AV uskutečňují mnohonásobnou volbu jednorázovým aktem (Klíma 1998, 223) a nejsou tak nuceni navštěvovat volební místnost znovu. Dle některých autorů je klíčovou funkcí AV jeho schopnost omezit plýtvání hlasů (ibid. 250) a umožnit strategické hlasování (ibid. 209). I v případě, že je první preference eliminována, má volič stále možnost ovlivnit výsledek voleb prostřednictvím svých dalších hlasů. V závislosti na zvolené variantě AV se tak může značně omezit počet „propadnutých“ hlasů. Mechanismus zároveň dává voliči menší příležitost uchýlit se k „volbě menšího zla“, tedy ke strategickému hlasování.¹⁰ Jiní autoři (Reilly 2001, 45-46) vidí jako nejdůležitější důsledek AV v tom, že dává elektorátu možnost vytěsnit extrémní kandidáty (z jakékoliv ideologie) a nutí strany držet středovější umírněnou politiku.

Ben Reilly mluví o pěti základních devizách alternativního hlasování (Reilly 2004, 263):

1. AV produkuje vítěze s absolutní většinou hlasů
2. AV agreguje podobné zájmy prostřednictvím přenosu hlasů
3. AV díky preferenčnímu hlasování omezuje tříštění hlasů (*vote splitting*)
4. AV umožňuje voličům vyjádřit sofistikovanější informace ohledně jejich preferencí

⁹ V určitých variantách AV, zejména při nepovinném hlasování, může dojít k situaci, kdy ani jeden ze dvou zbývajících kandidátů nedostáhne 50 % (více viz 2.4).

¹⁰ Bylo by ale chybou se domnívat, že se v AV nevolí strategicky. Voliči ale pro případné strategické hlasování potřebují o něco více informací než při jiných většinových způsobech voleb. Kandidáti a jejich strany by toto měli alespoň částečně redukovat např. instrukcemi pro voliče (Cox 1997; 93-94 a Renwick 2011, 6-7).

5. AV vede k výměně preferencí (*preference swapping*) a napomáhá tak vytvářet umírněnější, centristickou politiku

Richard Rose (Rose 1983, cit. dle Sartori 2001, 74) považuje AV za variantu dvoukolového systému. Dle něj je jen malý rozdíl mezi „australskou a francouzskou formou alternativní volby“, obě od voliče vyžadují vyjádření více než jedné preference. Rozdíl je podle Rose v tom, že AV ponechává rozhodnutí o preferencích na voliči, tím že řadí kandidáty hned v prvním kole. Francouzský dvoukolový systém umožňuje iniciativu voličů i stran až poté, co jsou známy výsledky prvního kola. TRS navíc dle něj nedává možnost voličům kandidáty řadit, ale umožňuje jim v druhém kole hlasovat jinak.

S tím nesouhlasí Giovanni Sartori, který upozorňuje, že AV je absolutně většinový systém, přičemž ve francouzských dvoukolových volbách stačí většina relativní. Ve dvoukolovém hlasování se také kandidáti neseřazují a systém dává voličům možnost v druhém kole volit jinak (Sartori 2001, 75). Sartori AV považuje za čistě majoritní a (obdobně jako TRS) silně personalizovaný systém, který podněcuje voliče k překračování hranic mezi stranami (ibid. 18). Blanka Říchová připomíná, že právě díky silné personalizaci jej někteří odborníci na volební systémy (G. Sartori, J. Filip) považují navzdory jeho složitosti za „vůbec nejlepší většinový systém“ (Říchová 2002, 149). Také zmiňuje, že oproti FPTP dává AV mnohem větší podíl samotných voličů při výběru kandidátů a „vliv politických stran odsunuje do pozadí (ibid. 149-150).

2.4 Varianty AV z hlediska počtu povinně udělovaných preferencí

Z hlediska požadavků na voliče ohledně množství povinně vyjádřených preferencí (označených kandidátů) můžeme AV kategorizovat do jedné ze tří variant. Tou nejpřísnější je povinné alternativní hlasování (*compulsory AV* – v Austrálii označované také jako *full allocation of preferences*), kde volič musí označit všechny kandidáty, aby jeho hlas platil. Nejtypičtějším příkladem využití této varianty je australská Sněmovna reprezentantů¹¹ a také zákonodárné sbory v některých australských státech a teritoriích. Větší volnost v rozhodování dává voličům nepovinné alternativní hlasování (*optional AV*). Zde není minimální počet udělených preferencí stanoven, platný tak může být i hlas pouze s jedním vyznačeným kandidátem (v některých případech dokonce není nutné tohoto kandidáta ohodnotit číslem 1, ale jako validní se považuje i křížek). Tuto variantu využívají dolní komory dvou australských států, v minulosti se

¹¹ Ve volbách do australské dolní komory musí voliči sice označit všechny kandidáty, jsou však povoleny určité chyby. Do skrutinia se mohou za určitých okolností dostat i hlasovací lístky, kde nejsou kandidáti úplně očíslováni (srov. Cox 1997, 93).

nepovinné AV aplikovalo také v trojích volbách v Papui-Nové Guineji a také v několika kanadských provinciích. Třetí varianta, omezené alternativní hlasování (*limited AV*), leží na pomezí mezi prvními dvěma možnostmi a stanovuje minimální počet preferencí, které je třeba udělit. Z hlediska reálného využívání je tato varianta poměrně vzácná, volí se s ní do horní komory Tasmánského parlamentu, kdy je potřeba vyjádřit preferenci minimálně třem kandidátům (Bennett a Lundie 2007).¹² Po volební reformě z roku 2002 se tento způsob používá v Papui-Nové Guineji, kde je ovšem potřeba označit přesně tři kandidáty (Chytilek, Šedo et al. 2009, 129). Využití konkrétních variant AV shrnuje tabulka č. 1.

¹² V případě, že jsou kandidáti dva, nebo tři, je volič povinen označit všechny.

Tabulka č. 1: Současné a historické využívání jednotlivých variant AV (zdroje dat: Jansen 2004; Farrell a McAllister 2006; Bennett a Lundie 2007; Farrell 2011; Coakley a Gallagher 2010; Coakley a Fraenkel 2017). DK = dolní komora, HK = horní komora, JK = jednokomorový systém.

	Povinné AV	Nepovinné AV	Omezené AV
Počet preferencí	N = počet kandidátů	N = 1	N = různé
Současné případy využití	<p>Austrálie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • celostátně (DK) • Victoria (DK) • Západní Aus. (DK) • Jižní Aus. (DK) • Severní teritorium (JK) 	<p>Austrálie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nový Jižní Wales (DK) • Queensland (JK) <p>Irsko:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prezidentské volby • doplňovací volby (DK) <p>Skotsko, Severní Irsko:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doplňovací volby (místní samosprávy) 	<p>Austrálie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tasmánie (HK) <p>Papua-Nová Guinea</p> <ul style="list-style-type: none"> • celostátně (JK)
Historické případy využití	<p>Austrálie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nový Jižní Wales (DK, 1928–1980) • Queensland (DK, 1962–1992) • Victoria (JK, 1921–2003) 	<p>Fidži:</p> <ul style="list-style-type: none"> • celostátně (DK, 1998–2013) <p>Austrálie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Victoria (DK, 1911–1916) • Západní Aus. (DK, 1907–1911). <p>Kanada:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alberta (1926–1952)¹³ • Britská Kolumbie (1952–1953) • Manitoba (1927–1953) 	

¹³ Pouze v jednomandátových venkovských okrscích, v městských oblastech se využívalo STV.

3 Stávající volební systém do Senátu PČR

3.1 Teoretická východiska

V současné době je pro volby do českého Senátu využíván dvoukolový většinový volební systém s uzavřeným druhým kolem (čili absolutní systém v jeho „čisté podobě“, v angl. *absolute majority system with run-off*). Vítěz musí v tomto systému obdržet nadpoloviční většinu hlasů. Pokud toto žádný z kandidátů nesplní, koná se druhé kolo, kam postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Za předpokladu, že nedojde k rovnosti hlasů, je vítězný kandidát za všech okolností zvolen absolutní většinou hlasů (Chytilík et al. 2009, 28). V některé literatuře se můžeme setkat i s označením „prezidentský dvoukolový systém“ (Novák, Lebeda a al. 2004, 25) či „silný systém dvoukolového hlasování“ (Sartori 2001, 81). Maurice Duverger formuloval trojici tezí, kde popisuje účinky volebního systému na systémy stranické (Duverger 2016, 230):

1. *Poměrné zastoupení podporuje systém mnoha rigidních, nezávislých a stabilních stran*
2. *Dvoukolové většinové volby podporují systém mnoha flexibilních, závislých a relativně stabilních stran*
3. *Jednokolové většinové volební systémy mají tendenci vytvářet dualismus s alternací dvou nezávislých stran*

Nutno podotknout, že tento soubor pravidel, který vešel ve známost jako „Duvergerovy zákony“, doznal v průběhu let mnohé kritiky¹⁴ a sám autor jej postupně aktualizoval a upravoval. Jako užitečnější se tak může jevit zkrácená varianta (Duverger 2016, 242 a 263):

Duvergerův zákon: Jednokolový většinový systém má tendenci vytvářet dualismus stran.

Duvergerova hypotéza: Dvoukolový většinový systém a systém poměrného zastoupení podporují multipartismus.

Giovanni Sartori (Sartori 2001, 24-25) považuje dvoukolový systém za mezistupeň většinového a poměrného systému. Dle Sartoriho je zásadní charakteristikou dvoukolového hlasování jedno až dvoutýdenní interval mezi oběma koly, který umožňuje voličům přizpůsobit svoji volbu v druhém kole na základě výsledků kola prvního. První kolo ve dvoukolovém systému považuje

¹⁴ Mezi ně se řadí zejména Giovanni Sartori (Sartori 2001, 40-44), který upozornil na velmi snadnou možnost zpochybnění zákonů a sám se je pokusil reformulovat, nebo Douglas Rae (cit. dle Sartori 2001, 43-48 a Chytilík et al. 2009, 147-148), který je podrobil kvantitativním korelačním testováním a podotkl, že Duvergerova východiska jsou pouze generalizací francouzského systému.

Sartori dle chování voličů za srovnatelné se systémem poměrným – voliči v něm vyjadřují své skutečné první preference.¹⁵ V druhém kole, pokud jej preferovaný kandidát nedosáhl, se pak uchylují k přijatelnějšímu kandidátovi (volba „menšího zla“). Stručně řečeno, v prvním kole probíhá selekce kandidátů (v tomto smyslu představuje první kolo ekvivalent primárních voleb), až v druhém kole potom jejich selekce (Sartori 2001, 75).

Podobně jako Duverger formuloval i Sartori soubor pravidel, v tomto případě zaměřený na různé varianty dvoukolového systému (Sartori 2001, 81):

Pravidlo 1: „Silný systém dvoukolového hlasování vyřadí (za hranice relevantnosti) antisystémové strany a způsobí významnou podprezentaci třetích „rozptýlených“ stran, které nemají dostatečně pevnou oporu v regionech či volebních obvodech.“

Pravidlo 2: „Spíše silný systém dvoukolového hlasování bude sice eliminovat antisystémové strany, ale třetím rozptýleným stranám umožní vyjednat si cestu k relevantnosti“

Pravidlo 3: „Spíše slabý systém dvoukolového hlasování povede k podprezentaci jak antisystémových, tak menších stran, může jim ale umožnit udržet se v rovině relevantnosti“.

Pravidlo 4: „Slabý systém dvoukolového hlasování vykazuje tendenci k nereprezentativnosti a reduktivní účinek a reduktivní účinek zachycený v Pravidle 3 v menší míře a s menší pravděpodobností.“

Dále Sartori vyzdvihuje schopnost dvoukolového systému zklidňovat politiku, kdy dle něj dochází k „trestání ideologické politiky a odměňování politiky pragmatické“ (ibid. 77). Silný dvoukolový systém též vyřazuje antisystémové strany a významně znevýhodňuje strany, které „nemají oporu v regionech či volebních obvodech“ (ibid. 81). Podobně jako FPTP trpí dvoukolový systém „tříštěním hlasů“ (angl. *vote splitting*), kde ideologicky podobné strany soupeří o podobně smýšlející voliče. Strany se tak snaží tomuto přebírání hlasů předcházet vzájemným vyjednáváním – interakcí mezi aktéry (Šedo, Chytilík et al. 2004, 76).

3.2 Legislativní ukotvení volebního systému

Postavení horní komory Parlamentu ČR, Senátu, je upraveno Ústavou ČR z roku 1992. K naplnění Ústavy a k prvním volbám však došlo až v listopadu 1996 (Kysela 2004, 431 a 522). Ačkoliv Ústava dávala explicitní požadavek většinového volebního systému pro senátní volby,

¹⁵ Toto ovšem podle Sartoriho platí pouze pro otevřená druhá kola s třemi, nebo čtyřmi kandidáty (2001, 24), u uzavřené varianty s dvěma kandidáty se v některých případech voliči uchylují ke strategickému hlasování (srov. Cox 1997, 131).

o konkrétním systému se vedla diskuse. Zásadní rozpory měli zákonodárci zejména v otázce volební formule, počtu kol či uzavírací klauzule. Pomineme-li v politickém prostředí méně obvyklé hlasovací techniky, existují základní tři varianty systémů, které splňují podmínky většinové volby – vícekolový systém absolutní většiny, „britský“ systém relativní většiny (FPTP) a právě alternativní hlasování. Debata o AV však byla značně upozaděna na úkor prvních dvou jmenovaných systémů (Kysela 2004, 434).

Nakonec byla poslanci schválena varianta dvoukolového absolutně většinového systému s dvěma postupujícími kandidáty. Druhý návrh, založený na systému AV¹⁶, neprošel (Kysela 2004, 435). Konkrétní podoba voleb byla upravena zákonem č. 247/1995 Sb. *Zákon o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů* (a následné novelizace).¹⁷ Tento zákon stanovuje, že senátní volby probíhají podle zásad většinového systému a to v 81 volebních okrscích. Každý z kandidátů v daném okrsku je uveden na samostatném hlasovacím lístku, přičemž volič vkládá do přidělené úřední obálky jeden lístek, který se nijak neupravuje. Po vyjmutí z úředních obálek jsou hlasovací lístky rozděleny okrskovou volební komisí podle jednotlivých kandidátů a následně sečteny. Poté výsledky hlasování přebírá Český statistický úřad, který je po zpracování předává Státní volební komisi. Zvolen je ten kandidát, který obdrží nadpoloviční počet hlasů (50 % + 1 hlas). Pokud tohoto žádný kandidát v prvním kole nedosáhne, vyhláší se druhé kolo, do kterého postupují pouze dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů¹⁸ (Česko 1995, § 68-76).

3.3 Charakteristiky voleb do Senátu PČR

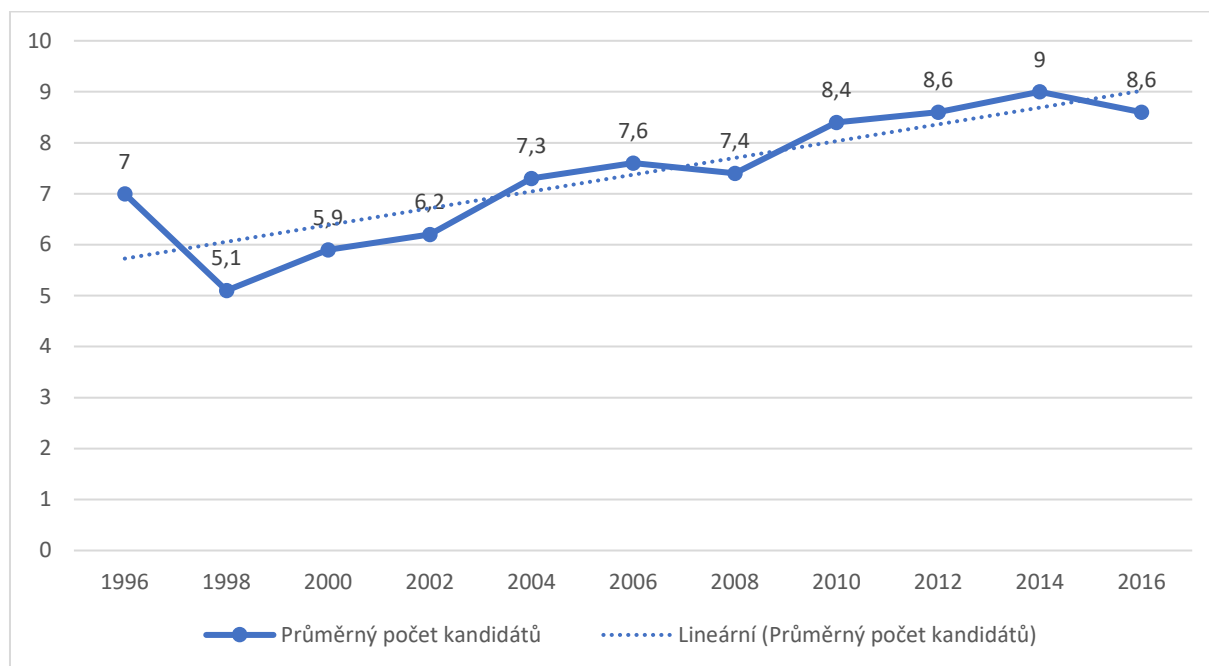
Způsob voleb do Senátu je v rámci ostatních voleb v ČR poměrně výjimečný. Kromě voleb prezidentských je to jediný případ použití většinového dvoukolového systému. Zároveň jde o volby vysoce personalizované, lze to pozorovat na častých volebních úspěších výrazných kandidátů, ať už nestraníků či se stranickou podporou (Balík et al. 2013, 56 a 59). Podle Stanislava Balíka je však v Senátu vidět narůstající „stranickost či stranické chování“ (ibid. 52). Od prvních voleb v roce 1996 je možno v jednotlivých senátních obvodech sledovat postupný nárůst kandidátů (viz graf č. 1), dle Balíka se ale přímou úměrou výrazně nezvyšuje stupeň fragmentace, neboť spolu v prvním kole reálně soupeří menší počet kandidátů (primárně

¹⁶ Více o tomto návrhu v části 5.1.

¹⁷ V rozporu s prvorepublikovou tradicí byl pro horní komoru českého Parlamentu vybrán odlišný volební systém i délka volebního období než pro komoru dolní (Balík et al. 2013, 52).

¹⁸ Na rozdíl od voleb prezidentských, kde za výjimečných okolností může do druhého kola postoupit více kandidátů, počítá zákon při volbách senátních pouze se dvěma postoupivšími kandidáty. O pořadí kandidátů v případě shody hlasů totiž rozhoduje los (Česko 1995, § 73).

významné a výrazné osobnosti), z nichž dva v politické soutěži s různou intenzitou pokračují v kole druhé (ibid. 80).

Graf č. 1: Průměrný počet kandidátů na jeden volební obvod v řádných volbách do Senátu (zdroj dat: ČSÚ).

Vzhledem k rozdělení na 81 obvodů je ve volbách patrná jistá míra regionalizace horní komory (ibid. 56). V souladu se Sartoriho tvrzením tak dává systém prostor stranám s čistě místním zakotvením (v poslední době např. hnutí OSTRAVAK, Severočeši.cz nebo Starostové pro Liberecký kraj). Dále se zdá Senát být útočištěm menších stran, které zde často mají poměrově mnohem větší zastoupení než v PSP¹⁹ (ibid. 55). Zde je možno jmenovat zejména Stranu zelených, KDU-ČSL, STAN a (do voleb v roce 2017) i Českou pirátskou stranu. V českých reáliích zatím není příliš časté předvolební vyjednávání politických stran, které se objevuje spíše až mezi prvním a druhým kolem (Šedo, Chytilík et al. 2004: 78), i když v poslední době přibývají případy předvolebních koalic a společných návrhů kandidátů několika politických stran.²⁰

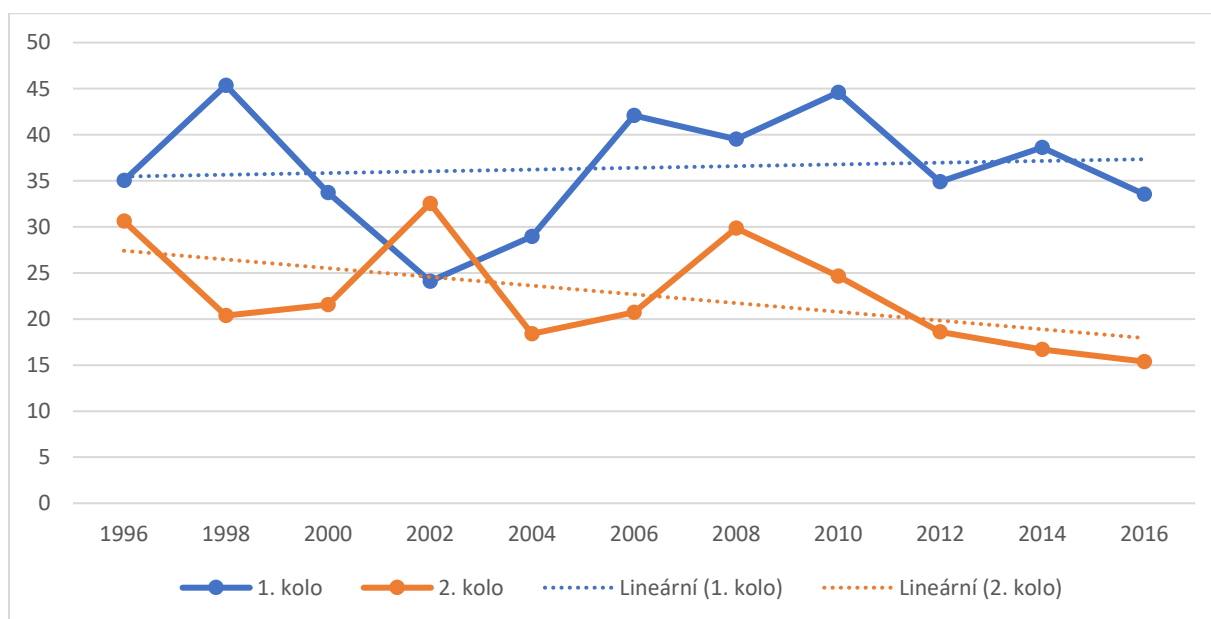
Dle Romana Chytilka volby do českého Senátu spíše ad hoc výsledky (Chytilík 2005, 110), což je důsledek obecné špatné předvídatelnosti TRS (Balík et al. 2013, 114). Jejich výstupy však zásadě odpovídají Duvergerově hypotéze probírané v minulé kapitole, neboť složení

¹⁹ Pokud v dolní komoře vůbec zastoupení mají.

²⁰ V současném Senátu můžeme najít několik senátorů nominovaných koalicí více politických stran a hnutí. Příkladem může být Ladislav Koš (Hnutí pro Prahu 11, KDU-ČSL, SZ, Piráti), Libor Michálek (Piráti, SZ, KDU-ČSL), Renata Chmelová (KDU-ČSL, Piráti, LES), Jitka Seitlová (SZ, KDU-ČSL) nebo Petr Orel (SZ, KDU-ČSL). Tři senátoři byli zvoleni s podporou TOP 09 a STAN, dva senátoři byli nominováni koalicí ODS a menších stran. V doplňovacích volbách v obvodě Trutnov v roce 2018 byl za STAN zvolen Jan Sobotka, přičemž ODS, TOP 09 ani KDU-ČSL své kandidáty nenasadila (ČSÚ).

českého Senátu je skutečně značně multipartijní. Naplnění Sartoriho teoretických předpokladů je však diskutabilní. Silný dvoukolový systém v Senátu sice poměrně efektivně eliminuje kandidáty antisystémových stran a naopak dává prostor stranám regionálním se silnou oporou v regionech (viz minulý odstavec), o podprezentaci menších stran se ale příliš hovořit nedá. Zde ale může hrát faktor, že menší strany často vstupují do koalic s dalšími stranami (viz poznámka 20).

Z pohledu volební účasti senátní volby výrazně zaostávají za volbami sněmovními, obecními i prezidentskými a z hlediska participace se pohybují na úrovni voleb do krajských zastupitelstev a Evropského parlamentu. Tímto se volby v ČR zásadně neodchylují od srovnatelných voleb v jiných Evropských státech (Spáč 2016, 56). Poměrně nízká volební účast však dle některých snižuje legitimitu české horní komory i mandátů jednotlivých senátorů (viz Antoš in ČPS 2018). Dle dat ČSÚ byla průměrná volební účast v prvním kole všech řádných voleb do Senátu 36,4 %. Průměrná účast v druhých kolech (pokud se konala) se pak pohybuje na ještě nižší úrovni – 22,7 %. Jak dokládá graf č. 2, ve všech senátních volbách s výjimkou roku 2002 byla průměrná účast vyšší v prvním kole než ve druhém.

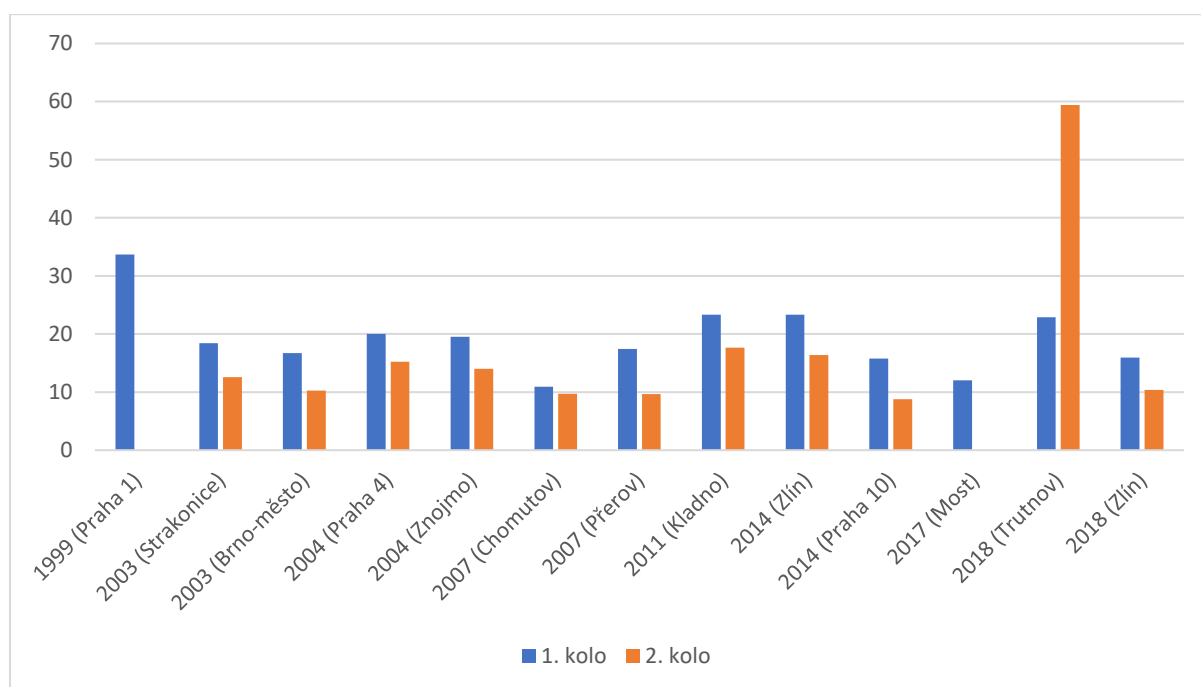

Graf č. 2: Vývoj volební účasti v řádných volbách do Senátu v procentech (zdroj dat: ČSÚ).

V doplňovacích volbách je participace voličů ještě nižší. Toto může být způsobeno částečně tím, že se zpravidla nekonají souběžně s jiným typem voleb, částečně i neochotou voličů přijít k urnám častěji než v šestiletém volebním cyklu. Obdobně jako v případě voleb řádných vykazují nižší účast zpravidla druhá kola. Jedinou výjimkou byly doplňovací volby v obvodě Trutnov v lednu 2018, jejich druhé kolo se konalo zároveň s prvním kolem voleb

prezidentských. Díky tomuto souběhu byla účast v druhém kole více než dvojnásobná oproti kolu prvnímu. Údaje o neplatných hlasech však naznačují²¹, že část voličů v prezidentských volbách se voleb senátních nezúčastnila (ČSÚ).

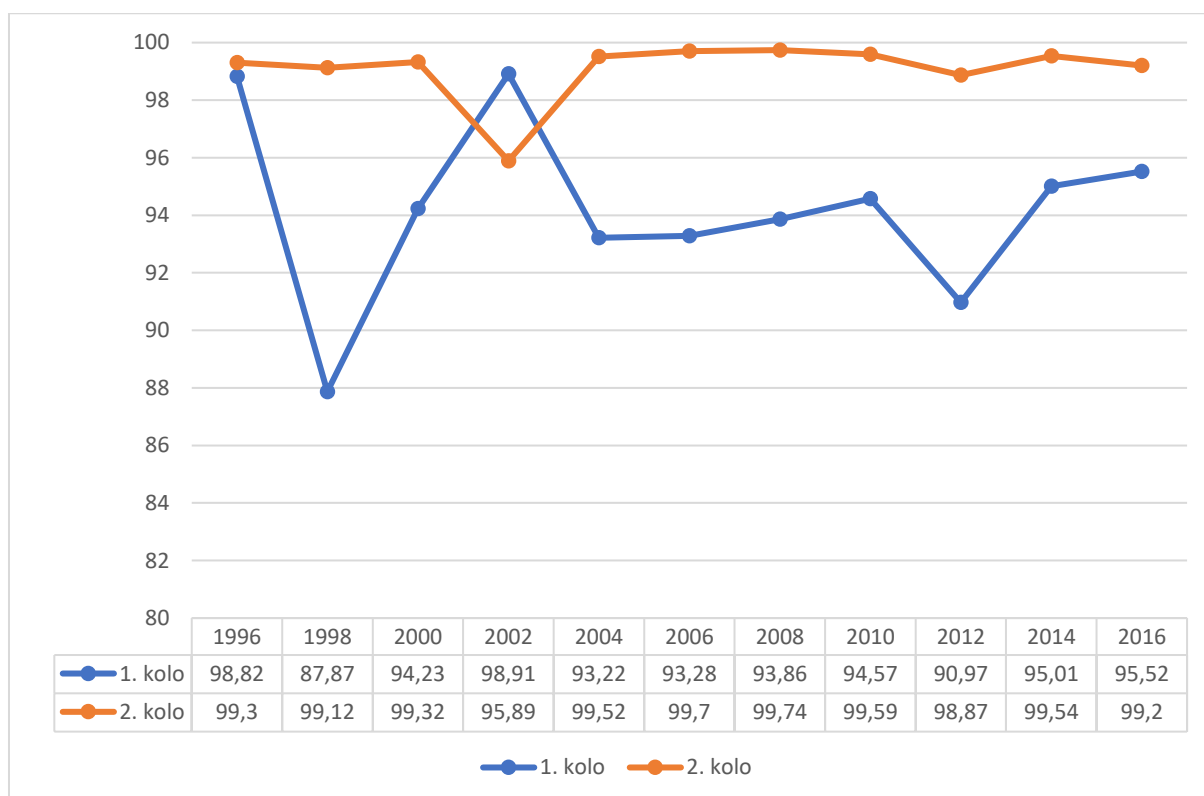
Naopak vůbec nejnižší zájem voličů v relativních (8,75 %) i absolutních (7 324 hlasů) číslech provázal doplňovací volby v září 2014 v obvodu Praha 10. Kromě nízké volební účasti tyto volby zaznamenaly i velmi malé rozdíly mezi kandidáty. V prvním kole zvítězila Ivana Cabrnchová (SZ a ČSSD) s náskokem 32 hlasů před další postupující Janou Duškovou (ANO). Celkově třetí Renata Sabongui (TOP 09 a STAN) ztratila na druhou Duškovou 5 hlasů, což je vůbec nejtěsnější rozdíl mezi postupujícím a nepostupujícím kandidátem v senátních volbách. V druhém kole zvítězila Cabrnchová rozdílem 132 hlasů (ČSÚ).

Graf č. 3: Srovnání volební účasti v doplňovacích volbách (opakovaných volbách v případě obvodu 4 – Most) v procentech. V roce 1991 (obvod 27 - Praha 1) a 2017 (obvod 4 - Most) zvítězil kandidát již v prvním kole (zdroj dat: ČSÚ).

²¹ Voliči v tomto případě vkládali volební lístek se senátním i prezidentským kandidátem do stejné úřední obálky. Případná absence jednoho z lístků byla vykázána jako neplatný hlas pro dané volby. V senátních volbách bylo zaznamenáno 71,78 % platných hlasů, v prezidentských (v okrese Trutnov, který tvoří většinu senátního obvodu) 98,28 % (téměř o 1 procentní bod méně oproti průměru Královohradeckého kraje). Počet neplatných hlasů je zkreslen voliči bez trvalého bydliště v obvodě, kteří se zúčastnili pouze prezidentských voleb na základě voličského průkazu (ČSÚ).

Poměrně překvapivá může být relativně vysoká míra neplatných hlasů. Zatímco průměrný poměr neplatných hlasů v druhých kolech se (až na výjimku roku 2002, vysvětlenou níže) pohybuje relativně stabilně pod hranicí 1 %, průměr neplatných hlasů v kolech prvních je téměř šestinásobný.²² Největší počet platných hlasů v rámci prvních kol byl zaznamenán hned v prvních volbách v roce 1996. O 2 roky později však nastal značný pokles pod hranici 88 %. Vysvětlení toho propadu je ovšem snadné – ve zmíněném roce se poprvé senátní volby konaly společně s volbami do komunálních zastupitelstev, přičemž volební lístky z obou voleb se vkládaly do odlišných úředních obálek. Počet platných hlasů se v následujících volbách stabilizoval, přičemž v dlouhodobém hledisku poměr neplatných hlasů v prvních kolech vykazuje mírný pokles. Zmíněná výjimka v roce 2002 je způsobená tím, že v daných volbách se souběžně s komunálními volbami konalo kolo druhé a nikoliv první, což je dalším důkazem vlivu souběhu voleb na neplatné hlasy. Při pohledu na graf č. 4 je zřejmý pokles také v roce 2012 a to jak prvním, tak v menší míře i druhém kole. Zde se podle některých politologů projevila také jistá forma cíleného bojkotu voleb (ČT24 2012).

Graf č. 4: Srovnání poměru platných hlasů v Senátních volbách v procentech (zdroj dat: ČSÚ).

²² Vlastní výpočet z dat ČSÚ.

4 Příklady využití systému alternativního hlasování a jeho účinky

Zdaleka nejdelší historii ve využívání alternativního hlasování a dalších preferenčních volebních metod (SV a STV) má Austrálie, která je tak zároveň zásadním příkladem fungujícího používání těchto systémů. Ve dvacátém století se však AV mimo australské území nijak významně neprosadilo. Výjimku tvoří státy jižního Pacifiku, které spadaly (či stále spadají) do australské sféry vlivu. Příkladem může být Papua-Nová Guinea, která tento volební systém po vyhlášení nezávislosti přejala a s přestávkou používá dodnes. Podobně učinily některé menší ostrovní státy jako je Nauru²³ a Fidži (do roku 2013). Dílčí uplatnění našlo AV také v několika anglosaských státech. Volí se s ním irský prezident, v doplňovacích volbách je využíván také ve Skotsku a Severním Irsku. V rámci Severní Ameriky je AV používáno v několika lokálních volbách v rámci USA a do roku 1953 se s ním volilo na provinciální úrovni v Kanadě.

4.1 Austrálie

Debata o zavedení preferenčního systému v jedné či v obou komorách australského parlamentu probíhala již prakticky od počátku samostatnosti státu v roce 1901. Návrh volební reformy z roku 1902, která by v Senátu zavedla systém jednoho přenosného hlasu (STV) a ve Sněmovně reprezentantů AV, však po dlouhých a složitých jednání v Senátu neprošel (Farrell a McAllister 2006, 29-34). Příčin selhání by se dalo najít více, jednou z nich byla nízká obeznamenost se systémy mezi značnou částí zákonodárců, ale třeba i neshoda mezi experty na volební systémy (ibid. 35 - 36). Ve chvíli, kdy byl zamítnut STV pro volby do Senátu, čekal stejný osud i AV pro volby sněmovní. A to i proto, že využívání dvou různých způsobů hlasování ve volbách, které se mohou konat i souběžně, může být matoucí (ibid. 35).

Austrálie se tak celostátního využití preferenčního hlasování „dočkala“ až po volební reformě z roku 1918. AV bylo poprvé použito v prosinci 1919 ve volbách do Sněmovny reprezentantů a země se tak stala první na světě, kde byla použita některá z forem preferenčního hlasování na národní úrovni (Farrell a McAllister 2006, 21). Důvodem nahrazení stávajícího systému FPTP ovšem nebyla snaha nalézt nejlepší možný volební systém, nýbrž to byl důsledek „brutálního volebního inženýrství“ jedné části politického spektra (Australská národní strana, NP) vůči té druhé (Australská strana práce, ALP) (Chytilík, Šedo, a další 2009).

²³ Jedna z nejmenších demokracií na světě, Nauru, pro své parlamentní volby nevyužívá pro přímo AV, nýbrž tzv. Dowdallův systém, jenž je obdobou Bordova hlasování. Voliči shodně jako v případě AV vyjadřují své preference jednotlivým kandidátům, přičemž první dostane celý hlas, druhý polovinu, třetí třetinu atd. (Reilly 2007, 114).

Reforma z roku 1918 však nebyla prvním případem implementace AV na australském kontinentu. Již v roce 1892 byl systém zaveden v tehdejší kolonii Queensland. Původně byl pro volby do místního zákonodárského sboru zamýšlen dvoukolový volební systém. Ten byl však vyhodnocen jako příliš drahý a nepraktický pro využití ve dvoumandátových obvodech, které převažovaly. Z toho důvodu se začalo uvažovat o jednokolové variantě, přičemž navržen byl systém kontingenčního hlasování, kde by voliči kandidáty ordinálním způsobem hodnotili. V zásadě se tak jednalo o variantu AV, která se pak později stala jedním ze vzorů při zavádění systému na celostátní úrovni (Farrell a McAllister 2006, 24-25).

Ačkoliv se Austrálie od roku 1918 dočkala mnoho dalších volebních reforem, systém AV pro volby do Sněmovny reprezentantů zůstal zachován dodnes (Farrell a McAllister 2006, 50 - 51). Systémy ve volbách do komor v jednotlivých státech a teritoriích v zásadě kopírují systémy ve volbách celostátních – v dolních komorách se tedy zpravidla využívá AV, v horních potom STV²⁴ (ibid. 48). Konkrétní podoba volebních systémů se liší – ve většině států se využívá povinná varianta AV, ve státech Queensland a Nový Jižní Wales nepovinná, v Tasmánii potom omezená (Bennett a Lundie 2007).

S tím souvisí i dva negativní jevy. V případě nepovinné varianty voliči často místo vyjádření preferencí označí pouze jediného kandidáta, podobně jako v systému FPTP. Tento jev se označuje jako *vote plumping*²⁵ a byl i jedním z důvodů, proč od nepovinné varianty v některých australských státech (a mimo jiné také kanadských provinciích, viz 4.3) ustoupili (Reilly 2001, 156). Povinná varianta nutí voliče vybírat si mezi neznámými nebo nepřijatelnými kandidáty, nepřekvapivě je proto podle průzkumů většina Australanů proti povinné verzi. Negativním jevem spojeným s povinným AV je velký počet neplatných hlasů. I proto v roce 1983 doporučila parlamentní komise přechod na nepovinné AV, vládnoucí koalici NP a liberálů to však zamítla (ibid. 155).

Volby v Austrálii charakterizuje povinná volební účast, která byla zavedená v roce 1924. I kvůli tomu, podobně jako v jiných zemích s přísně nastavenou volební povinností, australské volby vykazují vysokou míru neplatných hlasů – jednu z nejvyšších v rámci vyspělých demokracií (Farrell a McAllister 2006, 143). Kromě zmíněných faktorů někteří odborníci jako částečnou příčinu i velký počet imigrantů (Jansen 2004, 657).

²⁴ Výjimkou je Tasmánie, kde se AV používá při volbách do komory horní a STV do té dolní. Ze států a teritorií, které mají pouze jednu komoru, se AV využívá v Queenslandu a v Severním teritoriu, STV potom v Teritoriu hlavního města (Bennett a Lundie 2007).

²⁵ Do češtiny se dá přeložit jako „vykrmování“.

Kvůli zmíněné volební povinnosti není možné určit dopad AV na volební účast. Jediná data se dají získat z dvojích federálních voleb uskutečněných mezi zavedením AV a povinnou volební účastí. V obou případech byl ve srovnání s volbami v roce 1917 zaznamenán pokles účasti (nutno však dodat, že volby v roce 1917 měly účast velmi nadprůměrnou). V rámci jednotlivých států a teritorií byly zaznamenány jak nárůsty, tak poklesy účasti v souvislosti se zaváděním preferenčních systémů (Renwick 2011, 7).

V australském stranickém systému dnes dominují tři hlavní strany rozdělené do dvou táborů (ALP vs. NP a Liberálové), se kterými se většina voličů identifikuje (Farrell a McAllister 2006, 12). Jistý vliv na australskou politiku mají však i strany menší. Vlivem povinné volební účasti mají vždy téměř zajištěný určitý segment „voličské klientely“ (zejména pokud prosazují její zrušení) a i v případě, že se do parlamentu nedostanou, můžou svůj program prosazovat prostřednictvím „vyděračského potenciálu“ vůči větším stranám. I volič menší strany musí totiž označit někoho jako druhého. (Cox 1997, 93). Výměna preferencí, realizovaná i na základě stranických manuálů,²⁶ má v Austrálii hmatatelné dopady na stranický systém i tvorbu vlád (Farrell a McAllister 2006, 45). Nutnost vyjednávání napříč politickým spektrem, má i dopad na politickou kulturu – je jednou z příčin dlouhodobé spolupráce NP s Liberály (ibid. 45-46).

4.2 Irsko

V Irské republice bývá AV často nesprávně²⁷ označováno jako „proporční systém v jednomandátových obvodech“ (Gallagher 2008, 213) a je využíváno v prezidentských volbách. Irská ústava sice pro prezidentské volby stanovuje jako volební systém STV, ovšem jelikož je obsazována pouze jedna pozice, označení AV je technicky přesnější (Murphy a Reidy 2012, 616). Pravidla pro hlasování i přepočítání hlasů jsou tak stejná jako u STV, který se v Irsku používá ve většině voleb. Voliči jsou tak např. povinni označit pouze jednoho kandidáta, aby byl hlas platný (Farrell 2011, 125). Tento fakt způsobuje, že se část hlasů (v případě vypadnutí kandidáta) nepřerozdělí mezi ostatní kandidáty a propadne. V extrémním případě (pokud by velké množství voličů označilo jen jednoho kandidáta) by tak vítězný kandidát mohl mít po posledním kole menší než poloviční podporu (Coakley a Gallagher 2010, 120).

²⁶ Tzv. *how-to-vote cards* jsou doporučení voličům, jak vyplnit hlasovací lístek, vydávané samotnými stranami. Menší strany často tento institut využívají pro prosazení svých priorit prostřednictvím stran větších. Dle Romana Chytilka se těmito doporučeními řídí až 80 % voličů (Chytilík in ČPS 2017; SKSÚ 2018).

²⁷ Z definice jednomandátové AV není a nemůže být proporčním systémem, jelikož generuje pouze jednoho vítěze. Tendence označovat systém jako proporční pramení buď ze snahy stavět jej do opozice vůči britskému neproporčnímu FPTP, nebo z litery irské ústavy, která stanovuje požadavek volit prezidenta „systémem proporční reprezentace“ (Gallagher 2008, 213).

Prezidentské volby v Irsku jsou poměrně unikátní – nekonají se příliš často (v některých případech se na základě mezistranických dohod nekonají vůbec), počet kandidátů bývá nízký²⁸ a specifický stranický systém téměř znesnadňuje aplikovatelnost jejich výstupů i jinde (Murphy a Reidy 2012, 631). Vzhledem k tomu je tak možnost získání empirických dat velmi omezená. Druhým případem, kdy je v Irsku využit systém AV (resp. jednomandátový STV) jsou doplňovací volby do dolní komory parlamentu, kde se stejně jako v případě volby prezidenta využívá de facto nepovinná varianta AV (Farrell 2011, 51).

Michael Gallagher o AV hovoří jako o nejpravděpodobnější variantě v případě, že by se v Irsku upustilo od STV. Systém měl svého času podporu značné části poslanců Fianna Fáil a Fine Gael a to zejména proto, že by omezil počet malých stran a nezávislých kandidátů ve sněmovně a volby by generovaly jednoznačnější výsledky. Dle Gallaghera, vzhledem k proměnlivosti irského stranického systému, je složité spekulovat o důsledcích zavedení AV, domnívá se ovšem, že systém by kromě menších stran a nezávislých kandidátů významně poškodil například tamní Labour Party. Posílily by naopak velké strany (Fianna Fáil by dominovala v okresech v západním Irsku, Fine Gael by zase našel podporu na jihu a východě země), pro které by tak přechod na AV mohl být lákavý. Gallagher dále v souvislosti s přechodem z STV na AV hovoří o posílení politických stran na úkor voličů, protože by to byly (stejně jako v České republice) právě místní stranické organizace, které by kandidáty nominovaly. Zavedení AV by také v důsledku znamenalo, že mnohem méně voličů bude mít v parlamentu zastoupení na základě svých prvních preferencí (Gallagher 2008, 213-215).

4.3 Kanada

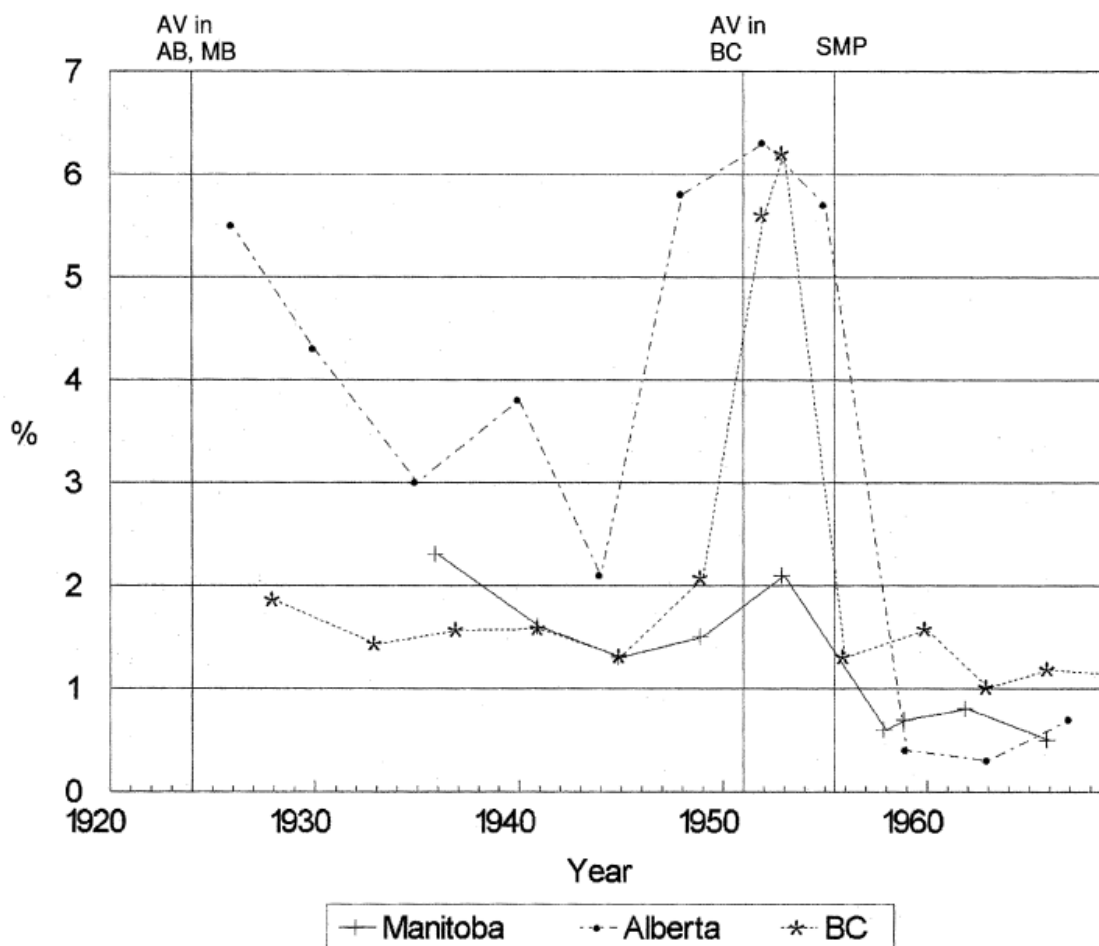
V Kanadě se AV využívalo v první polovině minulého století v provinciích Alberta, Manitoba a Britská Kolumbie. Celkem byl systém použit v 17 volbách (Jansen 2004, 648). Byť tradice preferenčních systémů měla v Kanadě nesrovnatelně kratší trvání než v Austrálii, ze sedmi, resp. osmi voleb konaných pod AV v Manitobě a Albertě můžeme vyvodit některé obecné závěry (ibid 649-650). Co se týče volební účasti, v Albertě ani Britské Kolumbii se oproti (předtím a potom využívaném) FPTP neprojevil žádný statisticky významný nárůst či pokles (ibid. 655). Kvalitnější a kompletnější data je možné získat z Manitoby, kde v době využívání AV došlo v několika volbách k znatelnému poklesu voličské participace. Spíše, než vliv

²⁸ Od roku 1938 se pouze ve třech případech utkali ve volbách více než dva kandidáti (tři v roce 1945, pět v 1997 a sedm ve 2011). Celkem šestkrát (naposledy v roce 2004) se prezidentské volby, vzhledem k existenci jediného kandidáta, nekonaly vůbec (Coakley a Gallagher 2010, 198-200; ElectionsIreland.org).

volebního systému, byla příčina zřejmě v tehdejšímu systému stranickém.²⁹ Až na tuto anomálii se dá říct, že ve všech zmíněných provinciích odpovídal zájem voličů pod AV dlouhodobému trendu, nelze tedy deklarovat jednoznačný účinek AV na volební účast oproti FPTP (ibid. 656).

Prokazatelnější vliv AV je možné sledovat na neplatných lístcích. Zde Kanada představuje důležitý zdroj dat, neboť na rozdíl od Austrálie zde nehraje roli faktor volební povinnosti, který tuto statistiku zkresluje. Ve všech třech provinciích byl podíl neplatných hlasů vyšší než v rámci FPTP, v Manitobě se jednalo v průměru o téměř trojnásobek, v Albertě a Britské Kolumbii byl rozdíl ještě větší – jak je vidět na grafu č. 5, v těchto dvou provinciích bez zřejmé příčiny vzrostl podíl neplatných hlasů z úrovně kolem 2 % na konci čtyřicátých let na více než 6 % na začátku let padesátých. Po zavedení FPTP³⁰ počet neplatných hlasů ztlačil (ibid. 657).

Graf č. 5: Srovnání podílu neplatných hlasů při AV a FPTP v Manitobě, Albertě a Britské Kolumbii (převzato z Jansen 2004, 658).

²⁹ V době využívání AV vládla v Manitobě široká koalice většiny místních subjektů pod vedením Liberálně-progresivní strany. Volba kterékoliv strany tak měla minimální důsledek (Jansen 2004, 656).

³⁰ Systém FPTP je v grafu označen jako SMP (*single member plurality*).

Zajímavé je (obzvláště pak ve srovnání s Albertou, která AV zavedla v podobné době), že zmíněný nárůst se vyhnul provincii Manitoba. Tento jev se však dá poměrně dobře vysvětlit. Volby v obou provinciích zaznamenaly značný *vote plumping*, kdy mnoho voličů mělo tendenci vyznačovat pouze jednoho kandidáta (jako v systému FPTP). Rozdílový faktor je však ten, že Manitoba uznávala „křížek“ (nebo obdobný znak) jako regulární způsob označení voličovy první preference, zatímco volební komise v Albertě akceptovaly pouze arabskou číslici 1³¹ (ibid. 659).

Vzhledem ke zmíněnému chování se v západokanadských provinciích výrazně neprojevila jedna ze základních charakteristik AV – schopnost sdružovat hlasy a usnadňovat vytváření koalic podobných stran.³² Stejně tak systém nezajistil větší proporcionalitu výsledků voleb, částečně se nicméně zřejmě podílel na zvýšení počtu menších stran ucházejících se o hlasy voličů. Velký počet neplatných hlasů, zanedbatelný či žádný nárůst volební účasti a vysoká míra *plumpingu* však měla za následek, že se od AV v Kanadě upustilo zpět ve prospěch FPTP (ibid. 665-666).

4.4 Papua-Nová Guinea

Navzdory tomu, že můžeme zavedení AV v Papui-Nové Guineji (PNG) označit jako australský „koloniální export“, se tento systém vyjevil jako velmi vhodný pro etnicky fragmentované státy, jako je právě PNG. Vzhledem ke klanovému uspořádání papuánské společnosti bylo zřejmé, že v drtivé většině budou voliči preferovat zástupce svého vlastního etnika. AV jim ale dalo možnost vyjádřit své preference vůči jinému, ale stále přijatelnému kandidátovi z jiného okresu, pokud by ten jejich neuspěl (Reilly 2001, 68 - 69). Aby kvůli nesprávnému označení nevznikl velký počet neplatných volebních lístků, byla zejména vzhledem k nízké gramotnosti v zemi zvolena varianta plně nepovinného hlasování, ani tak ale značná část elektorátů mechanismus systému nepochopila (ibid. 69 - 70). Zajímavou demonstraci vlastností AV bylo možno pozorovat ve volbách v roce 1964, kdy byl systém použit poprvé. Jeden z kandidátů, který neměl velkou voličskou základnu ve svém domovském okrese, a tudíž měl jen malou šanci ke zvolení, se rozhodl vést výraznou kampaň zejména v okresech sousedních, a žádat místní voliče lokálními dialekty o udělení alespoň druhé preference. Strategie se ukázala jako velmi efektivní, po sedmi kolech přepočtů byl nakonec zvolen (Reilly 2012, 80).

³¹ S výjimkou voleb v roce 1944, pro které byla pravidla vyznačování kandidátů obdobná s ostatními dvěma provinciemi. Na grafu č. 5 je v tomto roce vidět znatelný pokles neplatných hlasů.

³² I díky absenci vlivu stranických manuálů, které se v Kanadě na rozdíl od Austrálie ve větší míře neobjevily (Jansen 2004, 660-661).

Celkem byl systém během australského protektorátů využit v trojích volbách – kromě 1964 také v letech 1968 a 1972. Navzdory nízké gramotnosti se využívání preferencí s každými volbami zvyšovalo. Ve volbách 1972 bylo již 70 % kandidátů zvoleno po více než jednom kole přepočtů, 16 % křesel obsadili kandidáti bez nejvyššího počtu prvních preferencí – mnohem vyšší procento než v případě Austrálie (Reilly 2012, 82). Po vyhlášení nezávislosti v roce 1975 bylo však od AV, jakožto dědictví po australské administrativě, upuštěno ve prospěch FPTP (Reilly 2001, 81). A změna se projevila výrazně. Zatímco volby pod AV do značné míry vedlo k umírněné politice, agregováním zájmů, mezi-etnickým koalicím a zárodku politických stran, přechod na FPTP znamenal nízkou reprezentativnost zvolených zákonodárců (vzhledem k jejich rostoucímu počtu), postupný nárůst politického násilí, fragmentaci stranického systému a snižující se vyhlídky na konsolidaci demokracie v zemi (ibid. 92-94). Již od 80. let se tak začalo hovořit o návratu k AV, případně zavedení jiného systému (ibid. 83). Po roce 2000 již byla dysfunkce politického systému neudržitelná a bylo zřejmé, že bude muset dojít k jeho reformě. Návrat k AV byl schválen v roce 2002, přičemž tentokrát byla zvolena varianta omezeného alternativního hlasování, kde musí volič označit přesně 3 kandidáty, aby byl hlas platný (Reilly 2002, 252). Vzhledem k nedostatku zveřejněných dat není lehké spolehlivě určit počet neplatných hlasů, ve volbách v roce 2017 se ale mělo jednat zhruba o 3 %. Tento relativně nízký počet (i v odlehlých částech PNG s velmi nízkou úrovní gramotnosti), je zřejmě důsledkem asistence členů volebních komisí při vyplňování lístků, z čehož ale pramení i pochybnosti o regulérnosti voleb (European Union Election Expert Mission 2017, 29-31). Obnovený volební systém byl poprvé použit ve volbách v roce 2007, ve kterých byl zaznamenán znatelný pokles politického násilí (Chytilík, Šedo et al. 2009, 141). Nutno však dodat, že někteří autoři jsou k vlivu znovuzavedení AV na snížení násilí skeptičtí a upozorňují např. na opětovný nárůst obětí ve volbách v roce 2012 (Coakley a Fraenkel 2017, 685). Ještě problematičtější se ukázaly být volby v roce 2017, které zřejmě provázely i značné manipulace s hlasy (European Union Election Expert Mission 2017, 4-8).

4.5 Fidži

Zavedení AV na Fidži je považováno za jeden z nejucelenějších příkladů ústavního a volebního inženýrství v posledních dekadách (Reilly 2001, 96). Ostrovní stát, rozdělený na dvě hlavní etnické skupiny (většinová etnická skupina Fidžijci a menšinová Indofidžijci), zažil od nezávislosti od Velké Británie v roce 1970 několik převratů a vln politického násilí, především díky složité demografické situaci. I na nátlak mezinárodního společenství ustanovila v roce 1996 fidžijská vláda Komisi pro revizi ústavy, která za pomoci expertů z Austrálie, Velké Británie, Jihoafrické

republiky, USA a dalších zemí navrhla novou, etnicky neutrální ústavu (ibid. 98-100). Závěrem komise byla i změna volebního systému, jakožto zásadního nástroje pro ovlivnění ostrovní politiky. Dosavadní systém FPTP měl být nahrazen právě AV. Argumenty tohoto kroku byly do velké míry obdobné jako v případě PNG (viz 4.4), tedy zejména tvorba umírněnější politiky, posílená mezietnická spolupráce a lepší reprezentace všech skupin (ibid. 101). Zajímavé ovšem je, že komise navrhla vícemandátovou variantu nepovinného AV, s tím že před eliminací prvního kandidáta se vezmou v potaz i druhé a třetí preference. To představuje značný odklon od mechaniky používané v Austrálii³³ nebo PNG a dle některých autorů (Reilly 2012, 83-84) i zásadně chybné rozhodnutí.

Ústavodárci nakonec přijali doporučení komise jen částečně. Zvolili sice variantu jednomandátových obvodů, nicméně poměrně nešťastně nastavili alokaci křesel pro jednotlivé etnické skupiny. Zároveň umožnili voličům nechat řazení kandidátů na jimi preferované politické straně, což se později rovněž ukázalo jako problematické (Reilly 2001, 103-105). První volby s novým systémem sice zaznamenaly vznik širokých multi-etnických koalic a vedly ke jmenování prvního předsedy vlády indofidžijského původu (Coakley a Fraenkel 2017, 11). Novou vládu však poměrně brzy svrhnul ozbrojený puč, a byť byli jeho organizátoři zadrženi, vláda již obnovena nebyla a v zemi proběhly další volby. Ty i za přispění defektního volebního systému umožnily získat drtivou většinu křesel etnicky fidžijským stranám a kandidátům. S podobným výsledkem a v ještě polarizovanější atmosféře se pak konaly volby v roce 2006, po kterých následoval další ozbrojený puč (ibid. 12), vedený odpůrcem nového volebního systému. V důsledku převratu bylo AV nahrazeno proporčním systémem, používaným dodnes (ibid. 13).

4.6 Velká Británie

První pokus zavést AV ve Velké Británii sahá před první světovou válku. Pohnutky k němu byly podobné jako v případě zavedení v Austrálii – obava Liberální strany z tříštění hlasu s labouristy v systému FPTP. V roce 1918 nakonec nechala liberální vláda volně hlasovat o novém volebním systému, přičemž Dolní sněmovna zvolila AV, zatímco Sněmovna lordů STV. Tento rozpor měl nakonec za důsledek zachování statusu quo v podobně FPTP. Pokusů o

³³ Vícemandátové AV se v Austrálii používalo pouze pro volby do senátu v letech 1919-1946, přičemž zkušenosti s touto variantou nebyly příliš dobré – většinu mandátů získávala jedna strana. V roce 1948 byl systém nahrazen STV, který je pro vícemandátové obvody mnohem vhodnější (Reilly 2012, 84).

změnu systému posléze proběhlo ještě několik, nicméně pokaždé byly zablokovány Sněmovou lordů nebo Konzervativní stranou³⁴ (Reilly 2001, 141-142).

AV se tak v zemi dnes používá pouze pro doplňovací volby ve skotských a severoirských místních samosprávách (Renwick 2011, 4). Z šesti proběhlých doplňovacích voleb ve Skotských municipalitách vyplynulo, že 49 až 63 % voličů vyjádřilo svojí druhou preferenci, 33 až 49 % i tu třetí (ibid. 6).

Empiricky zajímavé může být referendum z května 2011 o zavedení AV pro volby do britské Dolní sněmovny. V závazném referendu, které bylo jednou z podmínek Liberálních demokratů pro uzavření koalice s Konzervativní stranou, nakonec podpořila změnu volebního systému třetina voličů, zatímco zbylé dvě třetiny se vyjádřily pro zachování stávajícího systému FPTP (Qvortrup 2012, 108). I někteří odpůrci AV se však shodli na tom, že systém by nemusel představovat zásadní změnu, obávali se však toho, že je jen potencionální přestupní stanicí k mnohem zásadnější reformě – poměrnému systému (Renwick 2011, 21).

Z analýzy Alana Renwicka vyplývá, že přechod na AV by ve Velké Británii nepředstavoval radikální změnu oproti současnému FPTP. Dle analýzy by změna voličům umožnila větší možnost výběru, omezila by strategické hlasování a pravděpodobně by snížila počet bašt politiků či jejich stran (Renwick 2011, 2). Změna by dále pravděpodobně neměla dopad na volební účast, ani výrazný vliv na neplatné hlasy. Nepředpokládá se zásadní dopad na stranický systém, je však pravděpodobné, že by posílila zisky mandátů Liberálních demokratů a vyjednávací pozice dalších menších stran. Větší je také pravděpodobnost tvorby koaličních vlád (ibid. 2).

Dle Renwicka by AV odstranilo současnou podobu strategického hlasování, vzniknout by ale teoreticky mohla podoba nová – pokud by volič předpokládal souboj dvou vyrovnaných kandidátů, mohl by tyto dva například umístit na pomyslné opačné strany svých preferencí (ibid. 6-7). Vliv na volební účast oproti FPTP se nedá předpovědět. Existují důvody předpokládat, že by mohla vrůst (voliči mohou mít větší tendenci přijít k volbám, pokud nebudou tlačeni k jedné volbě) i poklesnout (voličům přijde systém příliš složitý a nebudou chtít volit) (ibid. 7). Jisté obavy mohou panovat ohledně možného počtu neplatných hlasů. V roce 2010 bylo v Australských federálních volbách zaznamenáno 5,6 % neplatných hlasů, což je více než pětinašobek při volbách ve Velké Británii v témže roce. To však může být

³⁴ Winston Churchill označil AV za systém kde „nejvíce bezcenné hlasy směřují k nejvíce bezcenným kandidátům“ (Pickard 2011).

částečně způsobeno volební povinností a souvisejícím bojkotováním voleb, částečně povinnou variantou AV na federální úrovni a ve většině států (jak již bylo popsáno ve 4.1).

Co se týče nákladu na změnu systému, podle odpůrců volební reformy by zavedení AV stálo britské daňové poplatníky až 247 milionů liber. Tato suma ovšem zahrnovala i náklady na uspořádání referenda (cca 91 milionů liber) a na nákup elektronických hlasovacích zařízení (cca 130 milionů liber), která ovšem nejsou nezbytně zapotřebí. Zbylá částka 26 milionů liber by pak z většiny pokrývala výdaje na informační kampaň pro voliče. Právě důkladná vzdělávací kampaň ohledně fungování by byla, minimálně pro přechodnou dobu, vysoce žádoucí. (Renwick 2011, 20).

5 Diskuse o zavedení systému alternativního hlasování v českém prostředí

5.1 Diskuse mezi lety 1990–1994

Poprvé se o alternativním hlasováním v českém prostředí začalo hovořit již v prvních fázích polistopadového období, a to v souvislosti s diskusí o „škodlivosti“ politických stran a možnostmi jejich omezení ve prospěch nezávislých osobností (Balík et al. 2013, 120-121). Představitelem tohoto názoru byl i tehdejší prezident Václav Havel, který propagoval pro volby do Federálního shromáždění absolutně většinový volební systém „australského typu“, kde by měli voliči možnost v jednomandátových obvodech udělit dva preferenční hlasy (Balík et al. 2013, 120). Preferenční hlasování mělo v návrhu, jehož autorem byl odborník na ústavní právo, profesor Vladimír Klokočka, vypadat zhruba následovně: volič by na hlasovacím lístku, který obsahoval všechny kandidáty, zřetelně označil preferovaného kandidáta číslem 1 a zároveň měl možnost označit druhého preferovaného kandidáta číslem 2 (více preferenčních hlasů využít nemohl). Pokud by žádný z kandidátů nezískal při prvním přepočtu nadpoloviční většinu hlasů, v druhém skrutiniu by se k výsledkům přičetly i volební lístky, kde byl kandidát označen jako druhý. Pro zvolení pak bylo potřeba v součtu více než 40 % hlasů, v opačném případě by se uchýlilo ke skrutiniu třetímu (Novák, Lebeda et al. 2004, 227-229). V zásadě tak můžeme hovořit o modifikovaném omezeném systému AV.³⁵

První návrh o zavedení AV do voleb do horní komory byl vznesen ještě před jejím ustanovením, a to v roce 1994. Poslanec Ludvík Motyčka spolu s dalšími kolegy z KDU-ČSL předložil návrh volebního systému spočívající v udělení preferencí minimálně jednomu a maximálně třem senátorským kandidátům (jedná se tedy o nepovinné AV s horní stanovenou hranicí) (PSP ČR 1994). Návrh zákona byl nicméně stažen ve prospěch vládního návrhu zavádějícího dvoukolové většinové hlasování, který byl nakonec schválen (viz 3.2).

5.2 Diskuse mezi lety 2011–2016

Znovu se diskuse o využití AV v ČR krátce obnovila v roce 2011, kdy jej tehdy koaliční strana Věci veřejné navrhla jako jednu z možností pro volbu prezidenta republiky. Návrh měl být kompromisem mezi FPTP (který preferovala ODS) a dvoukolovou volbou (kterou prosazovaly ostatní stany) (iRozhlas 2011).

³⁵ Klokočkův návrh vykazuje i některé prvky systému dodatečného hlasu (srov. s 1.3).

Okrajově se možností využití AV v ČR věnovala i odborná sféra. Dle Michala Kubáta by byl pro ČR (v této souvislosti má namysli zejména volby do PSP ČR) většinový systém vhodný (Kubát 2013, 112). „Vzácný“ systém AV je však dle něj pro tyto účely pro voliče příliš složitý a jeho prosazení politicky nerealistické (ibid. 113). Za nepravděpodobné považuje zavedení AV (opět pro volby do PSP ČR) i Jiří Koubek, který jej považuje v rámci většinových systémů za „jeden z lepších, ne-li vůbec ten nejvhodnější“. Politické prosazení AV dle Koubka limituje představa o jeho složitosti (byť nepopírá existenci řady technických úskalí – nutné je vybrat konkrétní variantu, určit pořadí kandidátů atd.) a nedůvěra z důvodu malého rozšíření systému v kulturně blízkém prostředí (Koubek 2013, 151-152).

Již téměř pravidlem české politiky je otevírání tématu možné úpravy či změny volebního systému bezprostředně po senátních volbách, a to zejména v souvislosti s nízkou volební účastí. Po volbách v roce 2014 označil Kamil Gregor možnost zavedení AV „dobrým nápadem, jak ušetřit peníze vynakládané za konání druhého kola nejen senátních, ale i prezidentských voleb“ a také za vhodný nástroj, jak zvýšit volební účast. Naopak dle Romana Chytilka není problémem volební systém, ale obecně nízká prestiž horní komory. Pouhé zavedení AV podle něj samo o sobě účast ve volbách nezvýší (iRozhlas 2014).

5.3 Diskuse mezi lety 2016-2018

Diskusi o zavedení AV do voleb do Senátu znovu inicioval senátor Jiří Dienstbier v březnu 2017 a to opět v souvislosti s nízkou volební účastí zejména v druhém kole předchozích senátních voleb. Dle Dienstbiera totiž voliči, jejichž kandidát nepostoupil, často ke druhému kolu nepřijdou. Senátor se proto rozhodl do léta navrhnout „upravený australský model jednokolových senátních voleb“, který by dle něj „zaručil účast voličů“. K modelu se vyjádřil kladně i jeho senátní kolega Michael Canov (iDnes.cz 2017a). V kontextu nízké volební účasti v senátních volbách se o AV v rozhovoru vyjádřil také předseda horní komory Milan Štěch a zmínil probíhající diskusi o „australském jednokolovém modelu“ na půdě Senátu, jenž by dle jeho slov mohl být vzhledem k velkému množství voleb pro voliče zajímavější. Zároveň však upozornil, že problémem tohoto systému je jeho relativně malé využití, neboť je delší dobu využíván pouze v Austrálii³⁶ (ČT24 2018).

5.3.1 6. schůze stálé komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury

Změna volebního systému do Senátu byla předmětem 6. schůze senátní ústavně-právní komise konané 10. 10. 2017. Na schůzi vystoupil politolog Tomáš Lebeda se šesti možnými

³⁶ Štěch uvedl: „...australský systém existuje již delší dobu, ale má ho akorát Austrálie, pak se tak volí prezident v Irsku a má ho ještě jedna malá země.“ (ČT24 2018)

alternativami současného systému. Kromě systému FPTP (který Lebeda označil za pro české prostředí nevhodný, zejména z důvodu velkých disproporcí, množství propadlých hlasů, náchylnosti k gerrymanderingu atd.) zmínil také jaké jsou možné varianty i modifikace alternativního a doplňkového hlasování (SKSÚ 2017, 1).

Po úvodním slovu došlo na dotazy a komentáře členů komise a dalších hostů. Předsedovi volební komise NSS ČR Langáškoví při dotazu na roli okrskových volebních komisí Lebeda potvrdil, že by měly sloužit pouze k zachycení volebních lístků, přičemž ke sčítání hlasů dojde až na úrovni obvodu. Pro zápis by byl používán software ČSÚ, který by zajistil i „vzájemnou a synchronizovanou kontrolu“ hlasovacích lístků. Upozornil však na absenci standardizovaných postupů pro volební komise, které by byly pro toto nezbytné. Rovněž vyjádřil svou preferenci manuálního zápisu hlasů před skenováním, a to z důvodu nižších nákladů a možnosti dodatečné kontroly domněle neplatných hlasů. Senátor Dienstbier k technickému provedení doplnil svůj předpoklad, že by volební lístky měly být očíslovány, zapsány do systému a následně zapečetěny pro případné dodatečné kontroly. Předseda volební komise NSS ČR Langášek podpořil myšlenku standardizované metodiky volebních komisí (např. pro minimalizaci možnosti chybného spočtení hlasů z důvodu neotočení hlasovacího lístku) a doplnil své přesvědčení, že sčítání by mělo probíhat na úrovni okrskových komisí, vzhledem ke vzájemné kontrole delegátů stran (ibid. 2-3). V názorech na manuální sčítání vs. využití čtečky byli však účastníci schůze poměrně rozpolcení. Dle zastánců digitálního zaznamenání lístků (senátoři Látka, Šesták) by to proces sčítání zjednodušilo a chybovost by mohla být nižší než při sčítání komisí.³⁷ Příznivci ručního sčítání (T. Lebeda, senátorka Wagnerová, tajemník komise Jan Kysela) argumentovali chybovostí strojového čtení lístků (např. v USA) a také velkými náklady, neboť by čtečkami musely být vybaveny všechny okrskové volební komise (ibid. 3).

Kromě alternativního hlasování představil Lebeda i hlasování doplňkové, jakožto kompromis mezi AV a dvoukolovým systémem a vysvětlil jeho mechaniku (popsána ve 2.3). Senátor Dienstbier označil AV i SV za systémy složitější než stávající dvoukolový, ale (oba zhruba stejně) srozumitelné – na rozdíl od voleb komunálních, které dle jeho slov vyvolávají od reálného fungování odlišná očekávání. Podle Jana Wintra by k diskutovaným změnám volebního systému nebyl potřeba zásah do Ústavy a šly by provést úpravou volebního zákona. Také ocenil fakt, že se při změně systému hledá podobná modifikace a reforma „nejde ode zdi

³⁷ Senátoři naráželi zejména na chyby okrskových komisí při volbách do PSP 2017. V některých okrscích nedošlo k započtení preferenčních hlasů kandidátů umístěných na druhé straně volebních lístků. Výsledky voleb tak musel korigovat NSS.

ke zdi“. Zmínil i další výhody diskutovaných systémů (vyšší účast v důsledku absence druhého kola, „škola demokracie“ v důsledku promyšlení preferencí) i nevýhody systému stávajícího (negenerují dle něj kompromisního kandidáta, neb voliči neúspěšných kandidátů k druhému kolu nepřijdou) (ibid. 2-3).

Potenciální stranicko-politický dopad AV ve srovnání s dvoukolovým systémem se dle Lebedy nedá určit, vzhledem k nesnadnému srovnání kategorických a ordinálních hlasů. Podle Dienstbiera AV generuje konsensuálnější kandidáty, jev, který vidíme i při současném volebním systému – výstupy by tedy měly být obdobné. Senátor rovněž vyslovil domněnku, že vzhledem k absenci jasného hegemonu v nadcházejících senátních volbách, by návrh na změnu systému nemusel narazit na odpor politických stran (ibid. 3).

Dienstbier dále uvedl, že již připravuje návrh novely volebního zákona, který by AV zaváděl. Zatím zvažuje navrhnout nepovinnou variantu AV bez minimální hranice vyjádřených preferencí – povinná verze by mohla být při větším počtu kandidátů pro voliče diskomfortní. Senátor Oberfalzer preferuje minimálně čtyři povinné hlasy, zatímco T. Lebeda považuje za rozumnou hranici tři preference. Diskuse se dále zaobírala také „spravedlností“ volebních systémů. Dle Lebedy by bylo AV spravedlivější tím, že by senátor mohl být zvolen v průměru dvojnásobkem hlasů. Senátorka Wagnerová zase spravedlností chápala maximální uplatnitelnost hlasů. J. Kysela označil spravedlnost jakožto období reprezentativnosti. Jelikož pro Senát není příliš důležitá akceschopnost, měla by být právě reprezentativnost jeho klíčovou charakteristikou (ibid. 4).

5.3.2 Konference pořádaná Českou pirátskou stranou

Konferenci na téma změny volebního systému do Senátu upořádala v březnu 2018 na půdě PSP ČR Česká pirátská strana. Mezi hosty, kteří se zapojili do odborné diskuze, byli politologové Roman Chytilík, Marek Antoš a Jakub Charvát (ČPS 2018).

Charvát i Chytilík se na konferenci vyjádřili „spíše pro“ potřebu reformy volebního systému. Charvát však upozorňuje na zásadní nepochopení role Senátu v politickém systému mezi občany, které pouhá změna volebního systému napravit nemůže. Podle Antoše nelze jednoznačně říci, zda je potřeba měnit volební systém, dokud Senát plní svoji roli. Pokud ale nízká volební účast vede k zpochybňování jeho legitimacy, mělo by se přemýšlet o úpravách vedoucích k jejímu zvýšení. Zároveň upozorňuje na velký počet voleb, které se v ČR konají (průměrně jednou za 10 měsíců), což má za důsledek i snižování volební účasti – omezit počet voleb (včetně jejich druhých kol), by proto bylo žádoucí.

Experti se v zásadě shodli na tom, že právě existence druhého kola má na nízkou volební účast velký vliv. Chytilík považuje dvoukolový systém za obtěžující, neboť nutí voliče chodit k volbám v krátkém intervalu dvakrát. Navíc jsou v druhém kole často nuceni vybírat si menší zlo. Charvát s Antošem mluví o možnosti druhé kolo odložit, či ho přesunout na termín komunálních či krajských voleb, která by měla být prospěšná, zároveň je ale otázkou, jak by ovlivnila výsledky. Všichni tři odborníci se důrazně vyjádřili proti zavedení systému FPTP. Dle Chytilíka je hlavní devizou tohoto systému vytváření akceschopné většiny, což by bylo v případě českého Senátu irelevantní. Charvát dodává, že by systém nedodal horní komoře větší legitimitu, zatímco Antoš dokonce považuje návrhy na zavedení FPTP za nepochopení role Senátu.

Pozitivnější byly jejich ohlasy na preferenční systém, ovšem i zde se vyskytly výhrady. Charvát považuje AV za poměrně složitý systém, který by voliči nemuseli pochopit a mohli by mít následně tendenci zpochybňovat legitimitu vítěze. Větší nároky by kladl i na samotné sčítání hlasů. Zmínil ale také možnou alternativu v podobě systému dodatečného hlasu, který ovšem dle Charváta vyžaduje od voliče odhad, kteří dva kandidáti do druhého kola postoupí. V úvahu by dle Charváta přicházelo i kontingenční hlasování.³⁸ Marek Antoš sice nevyklučuje riziko vzniku domnělé nelegitimity vítěze vzhledem ke složitému systému, ovšem dle něj by měl být v případě Senátu nadřazený princip všeobecně přijatelného kandidáta. Náročnost pro volební komise pak Antoš nevidí o mnoho vyšší než v případě složitějšího systému komunálních voleb. Zmiňuje naopak výhodu v podobně snadnější dohledatelnosti vlastního hlasu v datech ČSÚ (kombinace preferencí bude v malém volebním okrsku nezdědková jedinečná). Za mnohem vhodnější využití AV však považuje volby prezidentské.

V případě systému AV pak ještě vyvstává otázka, která z jeho variant by byla pro české senátní volby nejvhodnější. Povinný systém podle Chytilíka nutí voliče hodnotit i kandidáty, které vůbec neznají, nebo dokonce zcela odmítají. Dle Chytilíka nelze předpokládat, že by čeští voliči postupovali dle volebních manuálů jednotlivých stran v podobné míře jako v Austrálii (dle jeho slov až 80 %). Řešením by byl omezený či zcela nepovinný systém AV – tam nicméně existuje riziko, že vítěz nedosáhne absolutní většiny hlasů. Antoš je příznivcem vyššího počtu povinných hlasů, nižší počet potlačuje účinky preferenčního systému a může v krajním případě sklouznout do podoby FPTP.

³⁸ Více o systému dodatečného hlasu a kontingenčním hlasování viz 1.3.

5.4 Senátní návrh Jiřího Dienstbiera (2018)

Dne 7. března 2018 předložila skupina senátorů³⁹ v čele s Jiřím Dienstbierem návrh změny zákona č. 247/1995 Sb. *Zákon o volbách do Parlamentu České republiky* (Senát PČR 2018). Předloha navrhuje nahrazení dosavadního dvoukolového většinového systému v senátních volbách právě alternativním hlasováním. Všichni kandidáti budou, na rozdíl od současného stavu, uvedeni na jednom společném hlasovacím lístku, přičemž před každým jménem bude umístěn rámeček pro uvedení pořadí. Volič má povinnost označit minimálně tři kandidáty⁴⁰, aby byl hlas platný.

Na rozdíl od původního znění zákona nebude okrsková volební komise hlasy sčítat, ale pouze „zjišťovat jejich výsledek“, který převede do strojově čitelné podoby (pomocí softwaru ČSÚ). Po vyřazení neplatných hlasů komise hlasovací lístky označí pořadovým číslem. Data posléze přebírá ČSÚ, který provádí přepočty hlasů dle mechaniky AV (viz 2.3). V případě rovnosti prvních hlasů v kterémkoliv z kol rozhoduje počet druhých a dalších preferencí. Návrh zákona dále upravuje technické záležitosti spojené se zrušením druhého kola (např. financování kampaně a vrácení volební kauce).⁴¹

Dle důvodové zprávy budou nutné jednorázové náklady k potřebným úpravám systému ČSÚ. Dále bude potřeba investovat do technického zabezpečení volebních místností, nicméně již dnes je podle zprávy většina volebních místností počítačovou technikou vybavena. Vzhledem k odpadnutí výdajů spojených s konáním druhého kola by měl být hospodářský a finanční dosah navrhované úpravy minimální, dlouhodobě se počítá s ušetřením prostředků.

5.4.1 Seminář k návrhu Jiřího Dienstbiera

Další ze seminářů, pořádaný Stálou komisí Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury, se uskutečnil 29. května 2018 (SKSÚ 2018). Předmětem debaty, konané za účasti Marka Antoše, Romana Chytilka, Tomáše Lebedy a dalších hostů, měly být zejména výhody a nevýhody AV se zřetelem na senátní tisk č. 245 v 11. volebním období (návrh J. Dienstbiera).

Úvodního slova v semináři se zhostil autor návrhu zákona a objasnil základní motivy a východiska zavedení systému AV pro volby do Senátů (již popsán v částech 5.3.1 a 5.4.1), a

³⁹ Předkladateli návrhu jsou senátoři Jiří Dienstbier, Milan Štěch, Ivo Bárek, Miroslav Antl, Radko Martínek, Petr Vícha, Zdeněk Berka (všichni za Senátorský klub ČSSD), Jiří Šesták, Michael Canov, Luděk Jeništa (všichni za Klub STAN), Eliška Wagnerová (Klub pro liberální demokracii – SENÁTOR 21), Zdeněk Nytra (Senátorský klub ODS), Zdeňka Hamousová (Senátorský klub ANO) a Petr Šilar (Senátorský klub KDU-ČSL a nezávislí).

⁴⁰ V případě nižšího počtu než tři kandidátů stačí pouze první preference.

⁴¹ Konkrétní parametry tohoto návrhu jsou detailněji popsány v jednotlivých částech kapitoly 6.

také zopakoval mechaniku jeho fungování. Dienstbier upozornil na nedávno proběhlé doplňovací volby, které opět provázely nízký zájem voličů.⁴² Dále vysvětlil, že cílem návrhu nemá být změna postavení Senátu v ústavním systému, ani ovlivňování výsledků voleb. Mezi významné výhody jednokolového systému podle senátora patří možnost plného spojení senátních s dalšími typy voleb (krajské, municipální), což dle zkušeností zvyšuje volební účast. Také zmínil možnou vyšší atraktivitu voleb, jelikož AV nenutí voliče k taktické volbě. Systém zároveň motivuje k přemýšlení o přijatelnosti dalších kandidátů a posuzování jejich kvalit.

Tomáš Lebeda v následujícím příspěvku označil změnu na jednokolový systém jako legitimní požadavek pro navýšení volební účasti. Dále nastínil čtyři možnosti, které splňují podmínku jednokolovosti, a že zároveň s nimi existuje nějaká reálná politická zkušenost. FPTP uvedl jako systém primárně z anglosaského prostředí, který nemá v prostoru kontinentální Evropy téměř žádné zázemí. Zároveň se od něj, dle Lebedy, v poslední době ve značné míře ustupuje ve prospěch odlišných volebních systémů. V rovnostářské české společnosti by navíc nemusel být systém, kde ke zvolení postačuje největší menšina, pozitivně přijat.

Dále zmínil tři absolutně většinové ordinální systémy.⁴³ Kromě AV to je doplňkové hlasování, které je AV podobné, ale zpracování hlasů probíhá jednodušším způsobem, a Bordovo hlasování. Doplňkové hlasování označil jako jednodušší pro pochopení a v některých ohledech vhodnější, ovšem s rizikem nižší legitimacy v důsledku nedosažení absolutní většiny hlasů. Bordovo hlasování, kde voliči zpravidla vyjadřují kompletní preference, je dle Lebedových slov poměrně úspěšně využíváno do voleb akademického senátu na Filozofické fakultě Univerzity Palackého a obecně je vysoce hodnoceno na teoretické úrovni, možnost praktického použití v běžných volbách je nicméně otázkou.

Další z přítomných hostů, Marek Antoš, nabídl náhled na změnu volebního systému z pozice postavení Senátu v ústavním systému. Dle něj se osvědčila jistá dostředivost a zpravidla odlišné složení horní komory oproti té dolní (což nicméně není způsobené výhradně volebním systémem, ale i dalšími faktory). Důležitou funkcí stávajícího volebního systému je rovněž jeho odolnost vůči extrémním proudům. Motivací ke změně systému by tak podle Antoše měla být pouze volební účast, jejíž nárůst je v jednokolovém systému jistý – ovšem ne nutně v důsledku větší atraktivity voleb. Připomněl senátní volby v roce 2002, kdy se výjimečně souběžně

⁴² Doplňovacích voleb v obvodě Zlín konaných 18. – 19. 5. 2018 se v prvním kole zúčastnilo 15,95 % voličů, v druhém 10,40 % (ČSÚ).

⁴³ Doplňkové a Bordovo hlasování popsáno v části 1.3.

s komunálními volbami konalo jejich druhé kolo – účast byla výrazně vyšší než v prvním kole.⁴⁴ Jednokolový ordinální systém by mohl posílit zmíněnou dostředivost systému, zároveň by mohl oproti dvoukolovému systému zlepšit dojem voliče z voleb jako takových – pokud nevyhraje jeho první volba, může zvítězit druhá nebo třetí.

Antoš dále ocenil kvalitně napsaný návrh zákona, pozitivní podle něj je kompromis v podobě nutnosti označit tři kandidáty, který omezí riziko neplatných hlasů a zároveň dá voličům možnost vyjádřit se k více kandidátům, pokud budou chtít. Vhodný je také přesun procesu sčítání na úroveň ČSÚ. Ten bude mít možnost uveřejnit konkrétní hlasovací sekvence v jednotlivých okrscích, což umožní větší kontrolu ze strany voličů.

Roman Chytilík upozornil, že navrhovaná varianta minimálně tří povinných preferencí je v rámci používání AV ve světě novinkou (varianta využívaná v PNG je obdobná, ale vyžaduje po voličích přesně tři preference, viz 4.3). V Austrálii funguje povinné hlasování zejména díky poměrně silné stranické identifikaci, kdy voliči zpravidla respektují volební manuál jejich strany. Dále poznamenal, že v australských volbách, kde se využívá nepovinná varianta AV, vyjadřuje 75 % voličů pouze jednu preferenci. To souvisí právě s velkým vlivem stran, které je o tento postup často žádají. Chytilík dále vyslovil pesimismus ohledně pochopení systému voliči a počtu neplatných hlasů, nemělo by se podcenit informování voličů o tom, jakým způsobem se vlastně volí. Dle Chytilíka překvapivě dobře pochopili systém voliči v PNG, kde zpravidla dávají první hlas zástupci svého kmene, druhý a třetí pak často kandidátům z celostátní politiky.

Chytilík zmínil i debaty vedené ve Velké Británii a Austrálii ohledně možností elektronizace voleb, upozornil na pravděpodobnost zamrznutí procesu přijímání změny volebního systému ve chvíli, kdy se začne hovořit např. o hlasovacích strojích. V závěru se Chytilík dotknul i možných politických důsledků systému, hovořil např. o možné agregaci společných zájmů, což by mohlo být zajímavé pro voliče od středu do pravého středu. Dále vyslovil spekulaci, že systém by mohl mírně zvýhodňovat obhájce mandátu. To souvisí s tím, že voliči mají tendenci upřednostňovat známé kandidáty, byť s odlišným politickým přesvědčením, oproti kandidátům neznámým.

Objevily se ale i kritické a skeptické hlasy z řad dalších hostů. Petr Mlsna (náměstek na MV ČR) poukázal, že při počítání hlasů na úrovni ČSÚ se vytrácí aspekt politické kontroly, přičemž

⁴⁴ Podobná situace nastala i v doplňovacích volbách v senátním obvodu Turnov v lednu 2018, kterých se v prvním kole zúčastnilo 22,90 % voličů. V kole druhém, které se konalo souběžně s prezidentskými volbami, stoupla volební účast na 59,43 % (ČSÚ).

odpovědnost přebírá úřednický aparát v zákulisí. Chybí i mechanismus zamezující dodatečnému připsování preferencí. Podle senátora Jiřího Šestáka je zase rizikem možné narušení Senátu jakožto vyvažovacího tělesa, stejně jako nepochopení systému samotnými voliči. Senátor Dienstbier v reakci na výtky řekl, že z jednokolových systémů se svými výsledky i uvažováním voličů nejvíce podobá tomu stávajícímu právě AV. Hrozí tu tedy nejmenší riziko odlišných výsledků voleb oproti stávajícímu stavu. Politická kontrola se pak lišit nebude, neboť stejně jako při současném stavu se dílčí výsledky počítají na úrovni okrskových komisí, přičemž až posléze jsou agregovány ČSÚ. Navíc se počítá s uveřejněním výsledků na volební serveru volby.cz, kde bude možno dohledat konkrétní kombinace preferencí.

5.4.2 1. čtení návrhu změny zákona v Senátu PČR

1. čtení návrhu změny volebního zákona J. Dienstbiera v Senátu proběhlo 5. 4. 2018. Návrh byl z přítomných 43 senátorů přijat většinou 32 hlasů, proti bylo 5 (Senát PČR 2018). Zástupce navrhovatelů senátor Dienstbier zmínil, že z debaty na půdě Senátu a jeho ústavně-právní komise ohledně nízké účasti v senátních volných volbách vzešly dva návrhy – jeden týkající se prodloužení lhůty mezi prvním a druhým kolem na dva týdny, během kterých by bylo možné distribuovat hlasovací lístky, a druhý nahrazující dvoukolový systém systémem AV.

Kromě zopakování základních charakteristik a výhod a nevýhod AV (viz přechozí části) Dienstbier zdůraznil, že návrh počítá s delší legisvakancí z důvodu nutného přizpůsobení informačního systému ČSÚ. S použitím AV se tak předpokládá pro řádné volby v roce 2020. Dále zmínil, že návrh dle jeho názoru nenarušuje roli Senátu v ústavním systému. V následné obecné rozpravě se ke změně volebního systému vyjádřilo celkem devět senátorů, prezentované argumenty zobrazuje tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Argumenty senátorů pro a proti změně volebního systému na AV. Písmena A a N u jednotlivých jmen indikují souhlas či nesouhlas se změnou⁴⁵ (zdroj dat: Senát PČR 2018).

	Argumenty pro	Argumenty proti
Miroslav Nenutil (A)	Jedna z cest, jak zvýšit zájem občanů o Senátní volby.	-
Tomáš Grulich (N)	-	Voliči vyřazených kandidátů v TRS zpravidla k druhému kolu nejdu, pokud se do něj nedostane extrémní osoba. To je důležitý prvek současného systému.
Miloš Vystrčil (N)	Nízká účast je problém. Návrh neztracuje, ale pokus o jednokolový systém by se měl odložit.	Prezidentské volby ukázaly, že pokud je kandidát zajímavý, voliči k druhému kolu přijdou. AV se mimo Evropu využívá minimálně, neznáme přesné dopady. I při současném systému je mnoho neplatných hlasů. Neexistují data ani matematické modely.
Ladislav Kos (N)	-	Problém zaškrtnout tři kandidáty, když je volič ztotožněn pouze se dvěma. Vyhodnocení systému je pro voliče nepřehledné. Ve Velké Británii bylo 70 % voličů proti. Boj „muž proti muži“ v druhém kole je pro veřejnost zajímavý.
Jiří Šesták (A)	Samotný model je zajímavý, kreativita volebního systému, herní aspekt může voliče bavit.	Senát je ústavní pojistkou, je potřeba opatrnost. Velké zatížení volebních komisí, zhoršující se kvalita jejich členů.
Michael Canov (A)	Je pro zavedení i u prezidentských voleb. Dvě kola jsou dlouhodobě neúnosná. Lidé se budou více zabývat kandidáty. Lebeda je příznivec AV.	Chápe obavy, nutnost systém vyzkoušet (např. u studentských voleb).
Jan Horník (N)	-	Naivita při zavedení přímé volby prezidenta. Neexistují matematické modely. TRS je předvídatelný. Australané jsou jiní než Češi.
Zdeněk Papoušek (N)	Diskuse o změně je žádoucí, je pro připuštění k 2. čtení.	Žádný systém nové voliče nepřiláká. Nízká účast je v pořádku – k volbám chodí poučení voliči.
Jiří Oberfalzer (N)	Návrh je inovativní, hravý a zřejmě efektivní. V případě schválení nutná osvětová kampaň. Je pro další debaty, analýza a zkoumání.	I po 22 letech se objevují neplatné hlasy, voliči nepochopili ani TRS. Druhé kolo může mít menší účast, protože voliči nemají svého kandidáta, motivovat voliče by měli kandidáti. Fungující věci je někdy lepší neměnit.
Jaroslav Kubera (N)	-	Nepoučení z přímé volby prezidenta. Senát má jiné starosti. Vznikl by „binec ve volebních komisích“.

⁴⁵ Souhlasné či nesouhlasné stanovisko ke změně systému je odvozeno z výstupu senátorů v obecné rozpravě. Nemusí korespondovat s hlasováním o připuštění návrhu k dalšímu čtení.

6 Možnosti využití systému alternativního hlasování ve volbách do Senátu PČR a jeho možné účinky

6.1 Legislativní postup při změně volebního systému

Jak již bylo zmíněno v částech 1.3 a 3.2, případné zavedení AV pro senátní volby by bylo v souladu s Ústavou ČR, neboť by bylo zachováno naplnění požadavku většinového volebního systému. Nutná by byla tedy pouze změna volebního zákona (č. 247/1995 Sb.). Ke schválení změny tak není nutná třípětinová většina zákonodárců.

6.2 Technické provedení sčítání hlasů

V zásadě existují dvě možnosti pro převedení volebních lístků do strojově zpracovatelné podoby. Ruční přepis podoby každého jednotlivého lístku okrskovou volební komisí, či využití skenovacího zařízení spolu se softwarem na rozpoznávání znaků. Dienstbierův senátní návrh počítá s první variantou, přičemž pro manuální záznam by byl využíván software ČSÚ (Senát PČR 2018, 30)

Dle návrhu (Senát PČR 2018, 27) by proces zjišťování výsledku okrskovou volební komisí měl vypadat následovně:

„(3) Po vynětí hlasovacích lístků z úředních obálek okrsková volební komise očísluje všechny hlasovací lístky, s výjimkou hlasovacích lístků neplatných podle § 70 odst. 2, arabskými číslicemi od čísla 1 do čísla rovnajícího se celkovému počtu hlasovacích lístků. Očíslované hlasovací lístky okrsková volební komise převede do strojově zpracovatelné elektronické podoby. Okrsková volební komise zjistí u každého kandidáta, na kolika platných hlasovacích lístcích byl uveden v prvním, druhém a jednotlivě v dalších pořadích.“

Oproti senátnímu návrhu, který nechává posouzení neplatných hlasů na volební komisí (neplatné hlasy by nebyly vůbec zanesené do systému), se nabízí možnost zaznamenat do systému všechny hlasy, přičemž neplatné vyřadí software ČSÚ na základě určených algoritmů. Tento postup by mohl mít dvojí výhodu – jednak se sníží pravděpodobnost pochybení volební komise při posuzování platnosti hlasu, za druhé bude mít ČSÚ možnost analyzovat konkrétní příčiny zneplatnění hlasu.⁴⁶ Navrhované párování fyzických hlasů s jejich digitálním záznamem pomocí shodných pořadových čísel je žádoucí – umožní případný dodatečný

⁴⁶ Takto získaná data se dají využít zejména pro následné informační kampaně a vzdělávání voličů.

přepočít hlasů NSS ČR, ale zároveň i kontrolu přímo okrskovou volební komisí. V rámci omezení možnosti pochybení člena komise při vkládání dat do systému a zároveň naplnění principu vzájemné kontroly delegátů stran je vhodné dále zvážit dodatečnou kontrolu zaznamenaných výsledků v porovnání s volebními lístky, provedenou jinými členy komise.

Ruční záznam preferencí volební komisí je časově náročný, ale při průměrné velikosti volebního okrsku v ČR a průměrnému počtu kandidátů⁴⁷ v senátních volbách, zvládnutelný.⁴⁸ Nedá se předpokládat, že by tento postup kladl na okrskové volební komise výrazně větší nároky než zaznamenávání preferencí ve sněmovních, komunálních a dalších typech voleb. Vzhledem k zvyše zmíněnému, a zejména s důrazem na řádově nižší předpokládané náklady, se manuální záznam jeví jako vhodnější varianta pro potřeby senátních voleb při použití AV.

6.3 Podoba hlasovacího lístku

Návrh Jiřího Dienstbiera (Senát PČR 2018, 26) klade na podobu hlasovacího lístku následující požadavky:

- v záhlaví lístků je uvedeno číslo a sídlo volebního obvodu
- všichni kandidáti jsou uvedeni na společném hlasovacím lístku v pořadí určeném losem
- před jménem každého kandidáta je umístěn rámeček k vyznačení pořadí
- u každého kandidáta musí být uvedeno jméno, příjmení, věk, povolání a obec trvalého pobytu
- u každého kandidáta je uvedena případná příslušnost k politické straně či hnutí a název strany, hnutí či koalice, která kandidáta přihlásila k registraci (příp. údaj, že jde o nezávislého kandidáta)

Takto stanovené podmínky v zásadě odpovídají parametrům hlasovacích lístků v zemích, kde je AV využíváno⁴⁹, při zachování údajů přítomných na volebních lístcích v rámci stávajícího volebního systému v ČR (např. věk či povolání kandidáta). Návrh však neklade explicitní požadavek na umístění všech kandidátů na jedné straně lístků, což se může jevit z pohledu jeho vyplňování voličem a následným zjišťováním výsledků volební komisí jako poměrně podstatný nedostatek. Pro omezení případných neplatných hlasů může být dále vhodné připojit základní

⁴⁷ Viz tabulka č. 1.

⁴⁸ Při volbách do vedení Politologického klubu v roce 2018 byla použita povinná varianta Bordovy metody, spočívající v obdobné hlasovací mechanice jako AV. Záznam hlasů do připravené elektronické tabulky trval, při počtu pěti kandidátů a 80 hlasovacích lístků, jednotky minut (vlastní zjištění).

⁴⁹ Viz přílohy č. 1 a 2.

informaci o fungování volebního systému stejně jako informaci o počtu kandidátů. Možnou podobu hlasovacího lístku se zmíněnými prvky nastiňuje obrázek č. 1.

číslo volebního obvodu: **39**
sídlo volebního obvodu: **Trutnov**

HLASOVACÍ LÍSTEK
pro doplňovací volby do Senátu Parlamentu České republiky
konané ve dnech 5.1. – 6.1.2018

Označte pořadí kandidátů od čísla 1 (nejvíce preferovaný kandidát)
do čísla 9 (nejméně preferovaný kandidát).

☐	Lud'ka Tomešová , 49 let, ředitelka tiskárny, Trutnov navržena SPD, členka SPD
☐	Blanka Horáková , 41 let, majitelka firmy, Trutnov navržena ODA, členka ODA
☐	Mgr. Klára Sovová , 51 let, majitelka Luční boudy a pivovaru Paroháč, Praha navržena NEI, členka NEI
☐	Ing. Jiří Hlavatý , 69 let, Statutární ředitel Juta a.s., Dvůr Králové nad Labem navržen ANO, bez politické příslušnosti
☐	Karel Šklíba , 67 let, místostarosta, Úpice navržen ČSSD, člen ČSSD
☐	Ing. Jan Sobotka , 56 let, starosta města Vrchlabí, Vrchlabí navržen STAN, bez politické příslušnosti
☐	Iva Řezníčková , 43 let, předsedkyně odborové org. Oblastní nemocnice, Trutnov navržena KSČM, bez politické příslušnosti
☐	Mgr. Jaroslav Dvorský , 54 let, středoškolský učitel, učitel ZUŠ, Malé Svatoňovice navržen Piráti, bez politické příslušnosti
☐	PhDr. Terezie Holovská , 51 let, OSVČ, Praha nezávislá kandidátka, bez politické příslušnosti

111

Obrázek č. 1: Možná podoba hlasovacího lístku pro doplňovací volby v obvodě Trutnov v souladu s návrhem změny zákona J. Dienstbiera (vlastní zpracování, zdroj dat: ČSÚ).

Pořadí kandidátů na hlasovacím lístku určuje podle návrhu pověřený obecní úřad v sídle volebního obvodu losem (Senát PČR 2018, 25). Jedná se o jednu ze tří běžných metod pro řazení kandidátů v rámci preferenčních hlasovacích metod – těmi dalšími je abecední pořadí

dle příjmení kandidáta a náhodné pořadí na každém hlasovacím lístku (Farrell a McAllister 2006, 59-62). Systém náhodného řazení, při kterém je každý z kandidátů na prvním místě části hlasovacích lístků, bylo zavedeno v Tasmanii v roce 1980 jako reakce spojené s tzv. *donkey voting*.⁵⁰ Systém sice tento negativní jev omezil, ovšem za cenu dodatečné technicko-administrativní zátěže, spojené s tiskem a distribucí lístků (Farrell a McAllister 2006, 62).

Při zhodnocení této zátěže a zejména s přihlédnutím k potenciální zátěži pro okrskové volební komise v rámci manuálního záznamu hlasů se zdá být řazení na základě losu rozumným kompromisem mezi řazením abecedním a zcela náhodným. Po případných prvních volbách se systémem AV by ovšem bylo vhodné vyhodnotit prevalenci negativních jevů spojených s pořadím kandidátů na volebním lístku.

6.4 Možné fiskální dopady

Vzhledem k jednorázové povaze AV při jeho využití odpadnou náklady spojené s organizací druhého kola v rámci současného volebního systému. Důvodová zpráva Senátního návrhu počítá s jednorázovými výdaji potřebnými k úpravě softwaru ČSÚ, výdaji pro technické a programové vybavení přímo ve volebních místnostech (přičemž dle zprávy je již dnes většina volebních místností počítačovou technikou vybavena). Celkově důvodová zpráva předpokládá s dlouhodobými finančními úsporami (Senát PČR 2018, 8).

Podle Jiřího Dienstbiera „dosahují náklady na organizaci druhého kola voleb řádově stovek milionů korun“ (ČTK 2017). Z mediálního vyjádření není zcela zřejmé, zda měl touto částkou na mysli náklady na volby do 1/3 Senátu každé dva roky nebo celý šestiletý cyklus, nicméně minimálně v prvním případě se zdá být Dienstbierův odhad nadsazený. Podle státního závěrečného účtu byly v roce 2016 celkové uvolněné výdaje na volby 532,3 milionu Kč (MF ČR 2018, 116). Z dostupných dat je složité určit dílčí náklady na jednotlivé typy voleb (a druhá kola voleb senátních). Nicméně s přihlédnutím k tomu, že dominantní část výdajů tvoří odměny členů volební komise, které v druhých kolech dosahují pouze zlomku odměn kola prvního,⁵¹ lze usuzovat, že náklady se pohybují spíše v řádu desítek milionů (vlastní výpočet z dat MF ČR 2016). V potaz je potřeba vzít i to, že senátní volby se konají každé dva roky pouze ve třetině (27 z 81) obvodů.

⁵⁰ *Donkey vote* nebo *donkey voting* je volební strategie, kdy volič v preferenčním systému označí kandidáty sestupně dle jejich pořadí na hlasovacím lístku. Tento jev je silně přítomný při kombinaci volební povinnosti a povinné varianty AV (Farrell a McAllister 2006, 60). Naopak výzkumy ukázaly, že v prostředí s nízkou úrovní gramotnosti a vzdělání (PNG a australští domorodci) voliči logice řazení poměrně rozumí (Reilly 2001, 158).

⁵¹ V případě konání druhého kola se celková odměna člena volební komise zvyšuje o 200 Kč (MV ČR 2018).

Tabulka č. 3: Výdaje uvolněné pro volby uskutečněné v roce 2016⁵² (zdroj dat: MF ČR 2016, 116).

Instituce	Výdaje v mil. Kč	Využití výdajů
ČSÚ	70,6	Nákup služeb pro zajištění zpracování výsledků voleb, telekomunikační služby, cestovné
MV ČR	88,9	Tisk, kompletace a distribuce volebních materiálů a hlasovacích lístků, náklady Policie ČR
Samosprávy	372,8	Organizační zajištění voleb (zejména odměny pro členy volebních komisí)
CELKEM	532,3	

Uvedený odhad lze podpořit i vyčíslením Deníku, který odhadl náklady na konání obou kol doplňovacích voleb v lednu 2018 na 5 344 900 Kč (vlastní výpočet z odhadu Deník.cz 2017), což by při prostém vynásobení (které nereflektuje možné rozdíly v nákladech v jednotlivých obvodech) představovalo při počtu 27 obvodů 144 312 300 Kč. Dá se předpokládat, že zejména s ohledem k zmíněnému rozdílu v odměňování představuje druhé kolo menšinu této částky.

Nutno však dodat, že zvýšené náklady by představovala varianta při případném využití čtecích zařízení (viz 6.2). Část prostředků ušetřených absencí druhého kola by bylo účelné využít v informační kampani (viz 6.7), případně pro zvýšení odměn členů volební komise.

6.5 Varianty počtu povinně vyjádřených preferencí

Jak již bylo popsáno v části 2.4, existují tři základní varianty AV z hlediska nároků na povinně vyjádřené preference. V zásadě se dá říci, že čím volněji budou v tomto ohledu pravidla nastavena, tím více se sníží výskyt neplatných hlasů v důsledku nesprávně vyplněného hlasovacího lístku, ale na druhé straně se sníží pravděpodobnost, že bude vítěz zvolen absolutní většinou hlasů.

Dienstbierův návrh počítá s nutností vyjádření tří preferencí pro platnost hlasu (Senát PČR 2018, 27), jednalo by se tedy o omezené AV. Jak dokládá, tato varianta je poměrně vzácná, v současné době se využívá v PNG, kde je však nutné deklarovat preferenci přesně u tří kandidátů (Chytilík, Šedo et al. 2009, 129). Nejpodobnější Dienstbierovu návrhu je tak podoba volebního systému do horní komory v Tasmánii, která shodně vyžaduje vyjádření tří preferencí (Bennett a Lundie 2007). Jediný rozdíl nastává v situaci, kdy kandiduje 3 a méně kandidátů –

⁵² Kromě řádných volby do zastupitelstev krajů a 1/3 Senátu se konaly i volby v některých obcích.

jak ukazuje tabulka č. 1, v Tasmánii je nutné označit kandidáty všechny, dle Dienstbierova návrhu stačí v tomto případě vyjádřit pouze první preferenci.

I přes zmíněné menší zkušenosti s využíváním nepovinného AV se tato varianta zdá být jako rozumný kompromis pro volby do českého Senátu. Plně povinné hlasování by často nutilo voliče řadit i kandidáty, které buď vůbec neznají, nebo jsou pro ně nepřijatelní. Zároveň by zapříčinilo značný počet neplatných hlasů. Nepovinná varianta by voličům sice dala větší volnost ve vyjádření svých preferencí, jak ale ukazují zkušenosti z Kanady a Austrálie, je možné že by minimálně část voličů měla tendenci využívat pouze první preferenci (tzv. *vote plumping*, více viz 4.1), čímž by se systém mohl reálně proměnit ve FPTP.

I přes optimálně nastavené parametry Dienstbierova návrhu lze však mít drobnou technickou výhradu k postupu při posuzování neplatných hlasů. Podle návrhu zákona je k platnosti hlasu nutné, aby bylo označeno „přínejmenším pořadí prvních tří kandidátů“ (případně jedno, pokud je kandidátů tři a méně) a zároveň „bylo zřejmé pořadí kandidátů“ (Senát PČR 2018, 28). Z návrhu ale není zcela patrné, jak bude hlas posouzen, pokud splní obě zmíněné podmínky, ale pořadí na čtvrtém a dalším místě nebude kompletní (volič např. označí kandidáty čísla 1, 2, 3, 4 a 6). K předejití možných pochybení při posuzování platnosti hlasu volební komisi by proto bylo vhodné, aby do systému byly zaznamenány všechny hlasy, přičemž platnost by vyhodnotil až samotný systém (viz část 6.5).

6.6 Možný účinek na volební účast

Nízká volební účast v senátních volbách (a zejména v jejich druhém kole) je, jak už bylo zmiňováno v předchozích kapitolách, jeden z primárních podnětů úvah o změně volebního systému (ostatně včetně návrhu J. Dienstbiera). Druhým dechem je však nutné dodat, že ne všichni považují vyšší volební účasti za klíčovou pro volby do Senátu, neboť k nim chodí voliči, kteří chápou úlohu horní komory (Papoušek in Senát PČR 2018).

Pozitivní či negativní vliv AV na volební účast v porovnání s prvním kolem TRS se nedají spolehlivě odhadnout. Historické případy nahrazení jiného systému alternativním hlasování (a naopak) nevykazují jednoznačný trend v jednom ani druhém směru (viz 4.1 a 4.3). Pokud by bylo žádoucí navýšit účast voličů i v prvním kole, bylo by tak s velkou pravděpodobností nutno učinit jinými prostředky, než změnou volebního systému (zejména zvýšením povědomí veřejnosti o činnosti Senátu a jeho místě v českém politickém systému – viz např. Chytilík in iRozhlas 2014). Určité navýšení zájmu voličů díky ordinálnímu systému sice plně vyloučit nelze (vzhledem k větší volnosti voličů při výběru kandidáta, minimálně v prvních letech

používání může hrát roli také zvědavost), složitost systému může ovšem stejně tak mít i vliv opačný (Renwick 2011, 7).

Klíčovou vlastností AV ovšem není schopnost nominálně navýšit volební účast například díky atraktivitě samotného volebního systému pro voliče, ale je to především právě absence druhého kola voleb. Zde je nutné upozornit na tři faktory, které mají na nízké účasti druhých kol senátních voleb zřejmě největší podíl. Prvním z nich je nízká informovanost voličů o tom, že se další kolo vůbec koná. Zde by bylo částečným řešením prodloužení prodlevy mezi oběma koly, čímž by vznikl prostor pro distribuci volebních lístků i pro kolo druhé.⁵³ Druhým faktorem je neochota voličů k druhému kolu přijít, pokud se do něj jimi preferovaný kandidát nedostane, přičemž, pokud už se rozhodnou se druhého kola zúčastnit, často se tak děje na základě výrazného pozitivního či negativního vztahu k jednomu či druhému kandidátovi (Balík et al. 2013, 55). K tomu je důležité dodat, že v nemalém množství případů získá kandidát v druhém kole méně hlasů než v kole prvním⁵⁴, což souvisí s posledním a zřejmě nejdůležitějším faktorem. Jak dokládají grafy v části 2.4, naprosto zásadní pro výši volební participace ve volbách do Senátu je souběh s jiným typem voleb.

V ČR se koná poměrně velké množství voleb, přičemž toto přesycení může mít za následek menší ochotu voličů k nim chodit (Štěch in ČT24 2018; Antoš in ČPS 2018). Druhé kolo v tomto ohledu reálně představuje další volby navíc, které jsou „nákladné jak pro voliče, tak pro stát“ (Chytilík 2005, 111). Jeho odpadnutí umožní plnou koincidenci s volbami komunálními a krajskými, zároveň téměř jistě dojde (viz Lebeda in ČPS 2018) minimálně k matematickému navýšení volební účasti.

6.7 Možný účinek na neplatné hlasy

Vysoký počet neplatných hlasů v důsledku složitosti systému je jednou z největších příčin obav v souvislosti se zavedením AV. Jak bylo popsáno v části 3.3, i při současném velmi přímočarém volebním systému není počet neplatných hlasů zanedbatelný. Pokud vyloučíme „extrémní“ případy voleb v letech 1996, 1998, 2002 a 2012, pohybuje se celkový průměr podílu neplatných hlasů v prvním kole na úrovni 5 %, v druhém kole je to necelé 1 %.⁵⁵

Souběh senátních voleb s těmi krajskými a komunálními, který byl v předchozí části označen za prospěšný z hlediska volební účasti, může mít z pohledu míry neplatných hlasů naopak

⁵³ Tato změna byla kromě změny celého volebního systému druhým návrhem vplynutvším ze seminářů ústavně-právní komise (viz 5.4.2). V případě zamítnutí návrhu na zavedení AV lze očekávat, že bude tento návrh přijat.

⁵⁴ V řádných volbách 2016 bylo takových kandidátů 25 z celkových 54 (ČSÚ).

⁵⁵ Pro srovnání, u dvou proběhlých voleb prezidenta republiky (které s výjimkou voleb doplňovacích probíhají samostatně) je průměr neplatných hlasů v prvních kolech 0,51 % a v druhých 0,36 % (vlastní výpočet z dat ČSÚ).

značně negativní důsledky. Data nasvědčují tomu, že primární příčinou je neschopnost části voličů vložit správný lístek do správné úřední obálky. Možnost vložit hlasovací lístky ze dvou typů voleb do jedné úřední obálky, aplikované např. v doplňovacích senátních volbách v lednu 2018, se jeví jako problematická.⁵⁶

Zavedení AV by do tohoto přineslo další komplikaci. Kromě obálek by se v tomto případě lišil i způsob hlasování v obou volbách. V Austrálii vyvolávají souběhy celostátních a lokálních voleb, které často mívají odlišná pravidla např. z hlediska varianty povinných preferencí, částečně zmatení voličů a tím pádem i vznik množství neplatných hlasů (Farrell a McAllister 2006, 176-177). V případě Austrálie se ale vždy jedná o souběh preferenčních systémů (AV a STV), což by v případě ČR neplatilo. Řešením by mohlo být zavedení preferenčního systému (například právě STV) i pro obecní a krajské volby.

Kromě souběhu voleb zde ale hraje možná ještě podstatnější roli složitost samotného volebního systému. Dle zkušeností z Austrálie (kde se však na neplatných hlasech projevuje i bojkot odpůrců volební povinnosti) a Kanady je nutné počítat s určitým nárůstem neplatných hlasů. Jejich míra bude ale záviset na konkrétní zvolené variantě (viz 6.5). Poměrně nízký počet neplatných hlasů zaznamenávají volby v PNG (viz 4.4), vzhledem k nepříliš přesným statistikám je však tyto údaje nutné brát s rezervou. Z průzkumů prováděných v prostředí, která vykazují nižší míru gramotnosti a vzdělání (jako je právě PNG či australští domorodci) vyplývá, že většina voličů logice řazení kandidátů (a často i mechanice preferenčního hlasování) poměrně dobře rozumí (Reilly 2001, 158). Obdobné průzkumy, zaměřené na schopnost voličů porozumět ordinálnímu volebnímu systému, by bylo žádoucí provést i v (nesrovnatelně vyspělejším) prostředí ČR.

Zcela zásadní pro omezení počtu neplatných hlasů bude dostatečně intenzivní informační kampaň, pro kterou by bylo vhodné využít část prostředků ušetřených díky absenci druhého kola. Logické je využití prostoru v médiích veřejné služby, nabízí se ale i možnost informování voličů prostřednictvím médií komerčních, distribuce informačních letáčků spolu s volebními lístky atd. Vhodný by dále byl výrazně viditelný zjednodušený manuál umístěný přímo na volebním lístku (viz 6.3) a v úvahu také připadá ústní podání informace o změně volebního systému členy okrskových volebních komisí.

⁵⁶ Volič měl v tomto případě teoretickou možnost volit podruhé, pokud by deklaroval, že poprvé volil jen v jednom typu voleb. Případnou duplicitu hlasů pak volební komise není schopna odhalit (iDnes.cz 2017b).

6.8 Možné politicko-stranické důsledky

Pokud předchozí části této analytické kapitoly v některých chvílích pracovaly spíše s odhady než s exaktními čísly a kategorickými výroky, otázka možných politických účinků AV oproti dvoukolovému systému je v tomto ohledu ještě více spekulativní. I dle Tomáše Lebedy je politicko-stranický dopad u nás „velkou neznámou“ (Lebeda in SKSÚ 2017). Důvodem je složitost srovnání kategorických a ordinálních hlasů a také nedostatek dat o ordinálních preferencích voličů (Chytilík 2005, 109). Omezenou představu tak můžeme pouze mít z teoretických předpokladů o fungování AV a TRS a ze zkušeností ze zemí, kde AV je či bylo využíváno, a které jsou však oproti ČR kulturně i politicky poměrně odlišné.

Z teoretického hlediska by AV nemělo produkovat zásadně odlišné výstupy oproti dvoukolovému systému (Jansen 2004, 652-653). Pokud by se AV hodnotilo podle Sartoriho typologie (určené pro TRS, viz 3.1), jeho výstupy by zřejmě odpovídaly pravidlu 2, tedy spíše silnému systému dvoukolového hlasování. AV stejně jako současný dvoukolový systém má tendenci silně omezit antisystémové strany, pokud nemají významnou regionální oporu. Dle všech předpokladů by mělo AV podporovat spíše středové a centristické strany, otázka však je, jak se zde projeví faktor volební účasti (k rozhodujícímu jedinému kolu při systému AV bude chodit více voličů, než k rozhodujícímu druhému kolu TRS).

Jisté změny v souvislosti se změnou systému lze očekávat při tvorbě předvolebních koalic. Zejména menší strany (viz 3.3) při současném systému často nominují společného kandidáta s podporou dalších, zpravidla obdobně velkých stran, za účelem maximalizovat šance postupu do druhého kola. V rámci AV tato tendence zřejmě nemusí být tak silná, vzhledem k tomu, že se obdobného cíle dá dosáhnout vyjednáváním o vzájemné výměně preferencí. Ovšem s přihlédnutím k menší stranické disciplinovanosti českých voličů oproti těm australským (Chytilík in ČPS 2018) nelze v tomto očekávat zásadní změny.

Vzhledem ke zmíněné disciplinovanosti a také silné personalizaci českého Senátu rovněž nelze očekávat velkou míru využívání stranických manuálů (a především jejich plné respektování voliči). Ze strany samotných kandidátů však doporučení, koho volit na druhém a třetím místě, však s největší pravděpodobností zaznívat bude. ČR je poměrně unikátní tím, že klíčový pro volbu není samotný hlasovací lístek (kteří voliči obdrží do svých schránek), nýbrž úřední obálka. Jistou roli (byť obtížně kvantifikovatelnou) může tedy hrát i to, že voliči mohou lístek vyplnit již doma, a nikoliv až ve volební místnosti.

Změna volebního systému se může projevit i v rámci volební kampaně kandidátů. Zatímco zejména postupující kandidáti se v rámci kampaně dnes často snaží informovat voliče existencí druhého kola, v případě zavedení AV můžou např. pomocí grafických prvků na jejich volebních materiálech akcentovat způsob volby v novém systému (žádat voliče o udělení první preference). Podobně jako v případě volebních kampaní v Irsku (Gallagher 2008, 218) mohou ale kandidáti projevovat zájem o nižší hlasy („Pokud mi nedáte číslo 1 nebo číslo 2, můžu od vás dostat číslo 3, prosím?“). Vzhledem k odlišné charakteristice AV a v Irsku používaném STV však je tento postup spíše méně pravděpodobný.⁵⁷

Pro jasnější představu o možných politicko-stranických dopadech alternativního hlasování v porovnání se stávajícím systémem by byl potřeba dostatečný počet sociologických dat, ať už zaměřených na ordinální preference voličů nebo jejich schopnost porozumět preferenčnímu systému. S tím souvisí i nedostatek relevantních dat ohledně disciplinovanosti voličů. Vypadnuvší kandidáti a jejich strany často vyjadřují svá doporučení ohledně volby ve druhém kole, není však jisté, do jaké míry (a zda vůbec) jsou tato doporučení respektována. Velmi žádoucí by byly v tomto ohledu zejména exit-polly konané souběžně s volbami do Senátu v rámci stávajícího systému, v úvahu připadají ale i například studentské volby. Takto získaná data by se dala využít v matematických a statistických simulacích, do kterých by se daly implementovat další proměnné jako je vliv volební účasti či souběhu jiných voleb.

⁵⁷ V irské variantě STV se přebytečné druhé a další hlasy již zvolených kandidátů redistribuují dále (Chytilek, Šedo et al. 2009, 225).

Závěr

Hlavním limitem úvah o možných důsledcích zavedení AV je velmi omezené množství přímých empirických zkušeností. Neexistuje žádný významný případ přechodu z dvoukolového systému na AV, či naopak. Stejně tak nejsou k dispozici přesvědčivá data o ordinálních preferencích českých voličů. Čerpat je tak možné pouze z důkazů nepřímých, navíc pocházející zpravidla ze států s velmi odlišným politickým systémem.

Několik málo jistot se však v souvislosti s přechodem na AV vyskytuje. Pokud má být volební účast považována za jeden ze zdrojů legitimacy mandátu českých senátorů, je na místě se domnívat, že AV tento parametr, byť zřejmě jen matematicky, navýší. Stávající dvoukolový systém se za 22 let projevil jako systém stabilní (chovající se v souladu s Duvergerovými i Sartoriho teoretickými předpoklady), ale zároveň nákladný jak pro voliče, tak pro stát. Legitimní je proto zabývat se i jinými možnostmi, jak členy horní komory volit. Alternativní hlasování se zdá být pro tento účel jednou z nejvhodnějších variant, která by zároveň neměla zásadním způsobem změnit roli Senátu v politickém systému ČR.

Předchozí analytická kapitola se pokusila najít odpovědi na jednotlivé dílčí výzkumné otázky. Pokud jde o hlavní cíl práce, tedy určit, zda je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro volby do Senátu PČR, odpovědí je opatrné ano. Případné přijetí nového volebního systému a nahrazení toho stávajícího by však nemělo být ukvapené, naopak by se mělo jednat o promyšlené rozhodnutí důkladně zvažující všechny potencionální výhody (plynoucí především z absence druhého kola) i rizika (plynoucí zejména z možné složitosti systému pro voliče). Velmi pečlivě by se také měly zvážit možné důsledky spojené se souběžným konáním více typů voleb s rozdílným volebním systémem. Vzhledem k tomu, že mají čeští sociologové jen velmi omezenou představu o chování českého voliče v preferenčním volebním systému, bude naprosto nezbytné provést dostatečné množství kvalitních sociologických průzkumů, které se na toto zaměří.

Konkrétní parametry nového systému, zejména z hlediska počtu povinně udělených preferencí, by měly být natolik přísné, aby vytvářely co možná největší šanci pro zvolení kandidáta absolutní většinou hlasů. Současně by ale neměly hrát roli „intelligenčního volební censu“, který by odpíral možnost voličů se ve volbách vyjádřit pouze na základě složitosti samotné hlasovací techniky. V tomto ohledu se zdá být rozumným kompromisem hranice tří povinně udělených hlasů (navrhovaná ostatně i v senátní novele Jiřího Dienstbiera).

Nezávisle na tom, zda bude alternativní hlasování vybráno jako nový systém pro volbu českých senátorů a senátorek, není potenciál preferenčních volebních systémů v českém prostředí z hlediska dalšího výzkumu zdaleka vyčerpán. V prezidentských volbách má AV potenciál eliminovat rozpolcení společnosti v důsledku druhého kola voleb. Pro složitý a zdánlivě personalizovaný volební systém ve volbách do obecních zastupitelstev by mohl být vhodnou alternativou systém jednoho přenosného hlasu. V případě zavedení AV pro senátní volby by navíc bylo přijetí preferenčního systému pro souběžně konané komunální a krajské volby logické. Vzhledem ke zmíněným limitům způsobených absencí dat z kulturně a politicky srovnatelného prostředí, zde existuje i velký prostor pro výzkum sociologický. Výstupy ze sociologických průzkumů zaměřených na ordinální preference voličů se mohou do určité míry jevit jako užitečnější, než informace o oblíbenosti politiků či důvěryhodnosti politických institucí.

Summary

The main boundary of reflection on the possible consequences of introducing AV is a very limited number of direct empirical experiences. There is no significant case of switching from two-round system to AV or vice versa. Similarly, there is no convincing data on the ordinal preferences of Czech voters. It is only possible to draw on indirect evidence from countries with a very different political system.

However, there is some certainty about the transition to AV. If electoral participation is to be considered as one of the sources of legitimacy of the Czech senators' mandate, it is reasonable to assume that AV will increase this parameter, even if only mathematically. In the past 22 years, the existing two-round system, has shown itself to be a stable (behaving in accordance with both Duverger's and Sartori's theoretical assumptions), but at the same time expensive system for both voters and the state. It is therefore legitimate to look at other possibilities of how to elect the members of the upper chamber. Alternative vote appears to be one of the most suitable options for this purpose, which at the same time should not fundamentally change the role of the Senate in the political system of the Czech Republic.

The previous analytical chapter attempted to find answers to individual research questions. As the main purpose of the work, whether the alternative voting system is usable and suitable for elections to the Senate of the Czech Parliament, the answer is a cautious yes. However, the possible adoption of a new electoral system and the replacement of the current one should not be hasty, but a deliberate decision that considers all the potential benefits (mainly due to the absence of the second round) as well as the risks (arising from the possible complexity of the electoral system). The possible consequences associated with the simultaneous holding of several types of elections with a different electoral system should also be carefully considered. Given that Czech sociologists have only a very limited idea of the behaviour of the Czech voter in the preferential electoral system, it will be crucial to carry out a sufficient number of quality sociological surveys focusing on this matter.

The specific parameters of the new system, particularly in terms of the number of mandatory preferences, should be so strict that they create the greatest possible chance for the candidate to be elected by an absolute majority of votes. At the same time, however, they should not play the role of the "Intelligence Election Census", which would deny the possibility for voters to express themselves in the elections only because of complex electoral system. In this respect,

three mandatory preferences (as proposed in Jiří Dienstbier's amendment) seem to be a reasonable compromise.

Whether or not will the alternative vote be chosen as a new system for the election of Czech senators, the potential of preferential electoral systems in the Czech environment is far from exhausted in terms of further research. In the presidential election, the AV has the potential to eliminate the division of society because of the second round of elections. For a complex and seemingly personalized electoral system in municipal elections, a STV could be a suitable alternative. In the case of introduction of AV for Senate elections, the adoption of a preferential system for concurrent municipal and regional elections would be logical. Due to the above-mentioned limitations due to the absence of data from a culturally and politically comparable environment, there is also a great room for sociological research. Outputs from sociological surveys focused on voters' ordinal preferences may appear to be somewhat more useful than information about politicians' popularity or the credibility of political institutions.

Seznam zkratk

ANO	ANO 2011
AV	alternativní hlasování / <i>alternative vote</i>
ALP	Australská strana práce / <i>Australian Labor Party</i>
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
ČPS	Česká pirátská strana / rovněž Piráti
FPTP	jednokolový systém relativní většiny, systém prvního v cíli / <i>first past the post, plurality system</i> , též <i>single member plurality (SMP)</i>
IRV	systém okamžitého rozhodujícího utkání (viz AV) / <i>instant-runoff voting</i>
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NP	Australská národní strana / <i>National Party of Australia</i>
NSS ČR	Nejvyšší správní soud České republiky
ODS	Občanská demokratická strana
PČR	Parlament České republiky
PNG	Papua-Nová Guinea
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
SKSÚ	Stálá komise Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury
STAN	Starostové a nezávislí
STV	systém jednoho nepřenosného hlasu / <i>single transferable vote</i>
SV	doplňkové hlasování / <i>supplementary vote</i>
SZ	Strana Zelených
TRS	dvoukolový systém absolutní většiny / <i>two round system</i>
USA	Spojené státy americká / <i>United States of America</i>

Prameny a literatura

- Balík, Stanislav, et al. *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.
- Bennett, Scott, a Rob Lundie. „Australian electoral systems.“ *Parliament of Australia*. 21. Srpen 2007.
https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/RP0708/08rp05.
- Cabada, Ladislav, Jakub Charvát, a Ondřej Stulík. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň - Praha: Metropolitan University Prague Press; Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015.
- Coakley, John, a Jon Fraenkel. „The Ethnic Implications of Preferential Voting.“ *Government and Opposition*, 2017: 671-697.
- Coakley, John, a Michael Gallagher. *Politics in the Republic of Ireland*. Routledge, 2010.
- Cox, Gary W. *Making Votes Count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Česko. „Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů.“ *Sbírka zákonů České republiky*. 30. Říjen 1995.
- ČPS. „Konference ke změně volebního systému do Senátu pořádaná Českou pirátskou stranou.“ Praha, 29. Březen 2018.
- ČSÚ. *Český statistický úřad*. <https://www.volby.cz>.
- ČT24. *120 tisíc neplatných volebních hlasů: Chyba, nebo bojkot?* 15. Říjen 2012.
<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1140447-120-tisic-neplatnych-volebnich-hlasu-chyba-nebo-bojkot>.
- . *Interview ČT24; Host: Milan Štěch /ČSSD/, předseda Senátu ČR; Moderuje: Světlana Witovská*. 31. Leden 2018. <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/218411058040131/>.
- ČTK. „Senátoři chtějí jednokolový systém voleb do horní komory.“ *České noviny*. 10. Říjen 2017. <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/senatori-chteji-jednokolovy-system-voleb-do-horni-komory/1536577>.

- Deník.cz. „Za nové volby do Senátu nemůžu, ať to platí mí voliči, řekl Hlavatý.“ 3. Listopad 2017. https://www.denik.cz/z_domova/za-novou-volbu-do-senatu-nemuzu-at-to-plati-mi-volici-rekl-hlavaty-20171103.html.
- Drulák, Petr, et al. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.
- Duverger, Maurice. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 2016.
- ElectionsIreland.org. *ElectionsIreland.org*. <https://electionsireland.org> (přístup získán 2. Květen 2018).
- European Union Election Expert Mission. *European Union Election Expert Mission To Papua New Guinea - Final Report*. Zář 2017.
- Farrell, David M. *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. 2. London: Palgrave macmillan, 2011.
- Farrell, David M., a Ian McAllister. *The Australian Electoral System: Origins, Variations and Consequences*. Sydney: UNSW Press, 2006.
- Gallagher, Michael. „Does Ireland need a new electoral system?“ V *Irish Political Studies Reader: Key Contributions*, autor: Conor McGrath a Eoin O'Malley, 197-222. Routledge, 2008.
- Chytilík, Roman. „České senátní volby. Podněty, výsledky, alternativy.“ V *Evropeizace: Nové téma politického výzkumu*, autor: Petr Fiala, Vít Hloušek, (eds.) Břetislav Dančák, 105-115. Masarykova Univerzita v Brně, 2005.
- Chytilík, Roman, Jakub Šedo, Tomáš Lebeda, a Dalibor Čaloud. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.
- iDnes.cz. „Senát přemýšlí o změně volebního systému, Dienstbier navrhl jednokolový.“ 7. Březen 2017a. https://zpravy.idnes.cz/senat-zmena-volebniho-systemu-dew-/domaci.aspx?c=A170307_153323_domaci_hro.
- . „Voliči na Trutnovsku vloží dva lístky do jediné obálky. Hrozí zmatky.“ 24. Listopad 2017b. https://zpravy.idnes.cz/volby-do-senatu-prezidentske-volby-obalka-urny-jiri-hlavaty-prq-/domaci.aspx?c=A171124_193623_domaci_fer.

- iRozhlas. „Senátní volby jsou neatraktivní. Pomohl by jiný systém nebo méně časté volby?“
24. Říjen 2014. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/senatni-volby-jsou-neatraktivni-pomohl-by-jiny-system-nebo-mene-caste-volby-_201410241800_jbocek.
- . „V diskusi o přímé volbě prezidenta zůstávají dva modely.“ 17. Únor 2011.
https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/v-diskusi-o-prime-volbe-prezidenta-zustavaji-dva-modely-_201102171221_mkopp.
- Jansen, Harold J. „The Political Consequences of the Alternative Vote: Lessons from Western Canada.“ *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 37, 2004: 647-669.
- Klíma, Michal. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. 1. Praha: Radix, 1998.
- Koubek, Jiří. „Většinový systém a rizika lokálně-personální fragmentace.“ V *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*, autor: Stanislav Balík, 151-180. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.
- Kubát, Michal. „Jaký volební systém pro Českou republiku?“ V *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*, autor: Stanislav Balík, 103-118. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.
- Kysela, Jan. *Dvoukomorové systémy: teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.
- MF ČR. „Příloha C, zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.“ *Státní závěrečný účet ČR za rok 2016*. 4. Květen 2018. https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2016_Priloha-C.pdf.
- Murphy, Gary, a Theresa Reidy. „Presidential Elections in Ireland: From Partisan Predictability to the End of Loyalty.“ *Irish Political Studies*, 2012: 615-634.
- MV ČR. *Zvláštní odměna za výkon funkce člena okrskové volební komise, její krácení a další nároky*. 10. Leden 2018. <http://www.mvcr.cz/soubor/stanoviska-ministerstva-vnitra-stanovisko-mv-zvlastni-odmena-za-vykon-funkce-clena-okrskove-volebni-komise.aspx>.
- Novák, Miroslav, Tomáš Lebeda, et al. *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004.

- Pickard, Jim. *Financial Times*. 11. Březen 2011. <https://www.ft.com/content/bd8ee0f5-e211-30af-b0f1-3754b60e4df4>.
- PSP ČR. „Návrh poslanců L. Motyčky a dalších na vydání zákona o volbách do Poslanecké sněmovny a do Senátu Parlamentu České republiky.“ *Sněmovní tisk č. 1049*. 1994.
- Qvortrup, Matt. „Voting on Electoral Reform: A Comparative Perspective on the Alternative Vote Referendum in the United Kingdom.“ *The Political Quarterly*, č. 83.1 (2012): 108-116.
- Reilly, Benjamin. „Back to the future? The political consequences of electoral reform in Papua New Guinea.“ *Journal of Pacific History* (Taylor & Francis), 2002: 239-253.
- . „Constitutional engineering and the alternative vote in Fiji: an assessment.“ *Electoral Systems in Divided Societies* (ANU Press), 2012: 73-96.
- . *Democracy and Diversity: Political Engineering in the Asia-Pacific*. Oxford University Press, 2007.
- . *Democracy in Divided Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- . „The Global Spread of Preferential Voting: Australian Institutional Imperialism?“ *Australian Journal of Political Science*, 2004: 253-266.
- Renwick, Alan. *The Alternative Vote: A Briefing Paper*. Political Studies Association, 24. Březen 2011.
- Rose, Richard. „Elections and Electoral Systems: Choices and Alternatives.“ *Democracy and Elections*, 1983: 20-45.
- Říchová, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 2002.
- Sartori, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 2. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2001.
- Senát PČR. „Návrh senátního návrhu zákona senátora Jiřího Dienstbiera a dalších senátorů, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.“ *Senátní tisk č. 245*. 2018.
- SKSÚ. „6. schůze stálé komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury.“ 10. Říjen 2017.

— „Seminář Stálé komise Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury k návrhu J. Dienstbiera.“ Praha, 29. Květen 2018.

Spáč, Peter. „Politická Participace.“ V *Kvalita demokracie v České republice*, autor: Stanislav Balík, et al., 34-57. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.

Šedo, Jakub, Roman Chytilík, et al. *Volební systémy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2004.

Přílohy

Příloha č. 1: Vzor volebního lístku pro sněmovní volby v Novém Jižní Walesu (zdroj: archiv autora)

BALLOT PAPER
HOUSE OF REPRESENTATIVES
NEW SOUTH WALES

ELECTORAL DIVISION OF
LYNE

Number the boxes from 1 to 8 in the order of your choice.

☐	SIMMS, Terrence Lloyd INDEPENDENT
☐	JACOBI, Carrie THE GREENS
☐	GRIEVES, Vicki AUSTRALIAN LABOR PARTY
☐	MULDOON, Graeme Robert CITIZENS ELECTORAL COUNCIL
☐	DANTON, Ray PAULINE HANSON'S ONE NATION
☐	VAILE, Mark NATIONAL PARTY
☐	QUARTLY, Allan AUSTRALIAN DEMOCRATS
☐	WATTS, Barry Joseph CHRISTIAN DEMOCRATIC PARTY (FRED MILLER GROUP)

Remember...number every box to make your vote count

Australian Electoral Commission **AEC**

SAMPLE ONLY

Příloha č. 2: Volební lístek pro volby irského prezidenta v roce 2011 (zdroj: archiv autora).

Toghchán don Uachtarán
Presidential Election
THEORACHA

1. Scríobh an t-figiú 1 sa bhoice le hain ghrianghraf an chandáid a bhí ar a chéad rogha, an t-figiú 2 sa bhoice le hain ghrianghraf an chandáid a bhí ar a dara rogha, agus mar sin de.
2. Fill an papair leora nár bhfeiceáir do vóta. Taispeáin ar an príopaír don ollspóirt ceannas, agus cuir sa bhoice bábúla é.

INSTRUCTIONS

1. Write 1 in the box beside the photograph of the candidate of your first choice, 2 in the box beside the photograph of the candidate of your second choice, and so on.
2. Fold the paper to conceal your vote. Show the back of the paper to the presiding officer and put it in the ballot box.

DAVIS (MARY DAVIS, of St. Peter's, Seanaid Road, Sutton, Dublin 13; Managing Director, Special Olympics Europe Ireland.)		☐
GALLAGHER (SEÁN GALLAGHER, of 1 Len an Uisce, Main St., Blackrock, Co. Leath, Entrepreneur, Disability Campaigner, Former Youth Worker.)		☐
HIGGINS (MICHAEL D. HIGGINS, of Aonbarrán, Circular Road, Galway; University Lecturer, Poet.)		☐
MCGUINNESS (MARTIN MCGUINNESS, of 20, Westland Terrace, Derry City; MP, MLA.)		☐
MITCHELL (GAY MITCHELL of 192 Rathmosses Road Upper, Dublin 6; Member of the European Parliament.)		☐
NORRIS (DAVID NORRIS, of 18 North Great Georges Street, Dublin 1; Senator.)		☐
SCALLON (DANA ROSEMARY SCALLON, of Doonahoney House, Gortaleev, Clargalway, Co. Galway; Businesswoman, Entertainer.)		☐

Teze bakalářské práce

Teze závěrečné diplomové práce

Katedra politologie IPS FSV UK

Příjmení,
jméno: **Bláha, Martin**

Název práce: **Možnosti využití systému alternativního hlasování ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky**

Vedoucí práce: **PhDr. Karel Höfer** Název práce v AJ: **Senate of the Czech Republic**
Employment of the Alternative Vote in Elections to the

Studijní obor: **Politologie a mezinárodní vztahy (Bc.)** Semestr zadání: **letní**

Ak. rok podání: **2016/2017** Předpokládaný termín dokončení: **LS 2018** Typ práce: **bakalářská**

Zdůvodnění výběru práce (max 2000 znaků):

Volby do horní komory Parlamentu České republiky dlouhodobě provází relativně nízká volební účast, a to především v jejich druhém kole, kdy volební účast často nedosahuje ani 20 %. I proto byla po senátních volbách v roce 2016 obnovena laická i odborná diskuse ohledně možností zvýšení volební účasti (včetně seminářů a přednášek na půdě samotného Senátu). Jednou z možností, jak dosáhnout zvýšení volební účasti je změna volebního systému na jednokolovou variantu. Ke zkoumání byl vybrán systém alternativního hlasování, a to hned ze dvou důvodů. Zprvé je svými výstupy relativně podobný dvoukolovému systému a na rozdíl od systému relativní většiny by tedy neměl zásadním způsobem ovlivňovat politický systém. Za druhé je k němu, zejména kvůli dlouhodobému používání v Austrálii, dostupné poměrně velké množství empirických dat.

Předpokládaný cíl (max 1500 znaků):

Hlavním cílem práce je určit zda a jak je systém alternativního hlasování využitelný a vhodný pro senátní volby v České republice. V rámci toho se práce pokusí odpovědět na otázky týkající se potenciálního vlivu alternativního hlasování např. na volební účast, státní rozpočet, nutnost technických a legislativních změn a možný nárůst neplatných hlasů z důvodů složitějšího způsobu hlasování.

Metodologie práce (max 1500 znaků):

Základním metodologickým východiskem práce bude komparativní analýza politického a volebního systému České republiky a zemí, kde se systém alternativního hlasování uplatňuje – tedy zejména Austrálie a Irsko. Sledováno bude především chování voličů v rámci AV a dvoukolového hlasování. Vycházet se bude také z teoretických poznatků politických vědců zabývajících se volebními systémy a volebním inženýrstvím, např. Arendta Lijpharta, Maurice Duvergera nebo Giovanni Sartoriho.

Základní charakteristika tématu (max 1500 znaků):

Alternativní hlasování (AV z angl. alternative vote, také preferenční hlasování, či systém okamžitého rozhodujícího utkání) je volební systém umožňující několikanásobnou volbu jedním hlasem v jednomandátových volebních obvodech. Nejdůležitější charakteristikou tohoto systému je možnost, případně přímo nutnost, voličů vyjádřit preference jednotlivým kandidátům. Pokud žádný z kandidátů nezíská na základě prvních preferencí více než 50 % hlasů, přistoupí se k eliminaci kandidáta s nejmenším počtem hlasů, které jsou následně dle voličských preferencí přerozděleny mezi zbývající kandidáty. Tento proces se opakuje dokud jeden z kandidátů nepřesáhne požadované kvórum, či nezůstanou pouze dva kandidáti. Existují dvě základní varianty AV - povinné a nepovinné hlasování. Nepovinná varianta nevyžaduje po voliči vyjádřit preferenci všem kandidátům, v některých případech je dokonce přípustné označit jediného preferovaného kandidáta křížkem.

Předpokládaná struktura práce (max 1400 znaků):

Úvod

Metodologie práce

1. Stávající volební systém do Senátu Parlamentu ČR

2. Volební systém alternativního hlasování

3. Příklady využití alternativního hlasování a jeho účinky

4. Možnosti využití alternativního hlasování ve volbách do Senátu Parlamentu ČR a jeho možné účinky

Závěr

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

BALIK, Stanislav. Většinový systém pro sněmovní volby?: české zkušenosti a debaty. Centrum pro Studium Demokracie a Kultury, 2013.
DUVERGER, Maurice. Duverger's Law: Forty Years Later. Electoral Laws and Their Political Consequences, 1986, 69-84.
FARRELL, David M. Electoral Systems: A Comparative Introduction. Palgrave Macmillan, 2011.
FARRELL, David M.; MCALLISTER, Ian. The Australian Electoral System: Origins, Variations, and Consequences. UNSW Press, 2006.
GALLAGHER, Michael; MITCHELL, Paul (ed.). The Politics of Electoral Systems. OUP Oxford, 2005.
CHYTILEK, Roman, et al. Volební systémy. Praha: Portál, 2009, 273-320.
LIJPHART, Arend; AITKIN, Don. Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-seven Democracies, 1945-1990. Oxford University Press, 1994.
NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomas. Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání. Aleš Čeněk, 2004.
REILLY, Benjamin. The Global Spread of Preferential Voting: Australian Institutional Imperialism?. Australian Journal of Political Science, 2004, 39.2: 253-266.
SARTORI, Giovanni. Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků. Sociologické nakladatelství, 2001.

Teze odevzdány dne:

_____ **podpis studenta/-ky**

Schváleno vedoucím práce dne:

Schváleno garantkou/koordinátorem oboru dne:

_____ **podpis vedoucího práce**

_____ **podpis garantky / koordinátora oboru**